

A person is walking away from the viewer down a path in a forest at night. The path is illuminated by a bright, swirling blue light that fades into the darkness of the woods. The trees are silhouetted against the night sky, which is filled with stars and a faint nebula. The overall mood is mysterious and ethereal.

Васил Пекунов

20

20 къси диалогични разказа

Васил Пекунов

20

20 къси диалогични разказа

2014

Съдържание

<i>Образ и подобие</i>	4
<i>На прага</i>	9
<i>В парка</i>	12
<i>Битие</i>	15
<i>Странно</i>	20
<i>Апостолите</i>	24
<i>Пчеларят</i>	30
<i>Любов</i>	35
<i>Нощ</i>	40
<i>Красиво и вярно</i>	44
<i>Пак</i>	46
<i>Очите</i>	49
<i>Инвалиди</i>	55
<i>Бог с нас</i>	58
<i>Докато светът си почиваше</i>	61
<i>Етюд за четвъртвековно приятелство, потник и леко яке</i>	66
<i>На възжения мост</i>	73
<i>Верния пазач</i>	76
<i>При извора</i>	79
<i>Кирил и Методи</i>	83

© Васил Пекунов, автор, 2014

© Мария Сариева, художник на корицата, 2014

Образ и подобие

- Готина мацка, а? – отбеляза безпристрастно младежът.

Не го произнесе сухо, а именно безпристрастно.

- Не ви закачам – каза възрастният мъж.

Осъзна, че младите хора го плашат вече по някакъв особен начин. Осъзна го, без да се учуди ни най-малко. Кой знае откога го плашеха. Едва сега го осъзнаваше.

- И аз не те закачам – отвърна младокът. – Просто ми направи впечатление, че често я заглеждаш.

- Механично.

- Механично, но честичко.

Младият се засмя без злоба, без сарказъм, без грубост или каквото и да е желание да се заяжда. Може би в гласа му прозвуча лека ирония, ала добродушна, весела. И пак някаква такава безпристрастна.

Седяха на различни пейки, с една обща стена зад гърбовете им. Разделяше ги тесен проход, през който се провираше сервитьорката откъм кухнята. Разделяха ги и компаниите им, разположени на дългите маси от двете страни на прохода. Младият мъж бе дошъл преди час с приятели да вечерят. Аперитива си го бяха взели някъде другаде. По-скоро аперитивите. Възрастният се задоволяваше със собствената си компания, макар на масата му да седяха и други хора.

- Може би защото младата госпожица наистина е много хубава – рече той след малко.

- Какво?

В тясната заличка бе доста шумно в съботната вечер. Белокосият повтори.

- Сигурно затова ще е – кимна младокът.

- Дамата вашата приятелка ли е? – попита възпитано възрастният.

Момчето отново се ухили.

- Дамата!

Мъжът го гледаше през пътеката, все така леко наведен към него.

- О, не! И двете мацета не са мои! И двете дами – поправи се младият с нова широка усмивка. – Не си ли личи?

- Не – рече старият.

- Да те черпя едно пиене? – предложи неочаквано младокът. – Втора вода пиеш вече, откакто съм дошъл.

- Наблюдателен сте.

- По-скоро ми е скучно. Виж, такава вкусна манджа не върви с тази гола водичка! Кажки какво искаш, паралия съм.

- Толкова млад!

Вече говореха, почти допрели глави. Запречваха пътеката, но пък и сервитьорката не се вясваше никаква.

- Млад, но паралия!

- Благодаря, но ще си остана на голата водичка.

- Що не вземеш да се отпуснеш – заяви фамилиарно младият. – Тъкмо сега си на години да махнеш с ръка на ядовете и да си живееш живота. Цитирам баща ми, той така приказва за живота си. И е прав, разбирам го.

Старият го слушаше внимателно.

- Хайде, пийни нещо, аз черпя.

- Не пия.

- Ами защо си тука тогава? Можеше да си хапнеш и вкъщи.

- Дося ми се да поседя сред хора – вдигна рамене белокосият. – Макар и да сте доста шумни.

- Дося ти се да си поседиш на шумно сред хора, да си пийнеш водичка...

- Ще ви обясня – търпеливо заговори възрастният. – Аз съм все още едно уплашено момче – досущ като вас. Но ме е страх не само от хилядите ужасии, от които вие се боите. Аз се плаша от още нещо, за което на вас ви е твърде рано. Страх ме е от теча на времето. От скоростта му, от летежа му, от беса му, ако щете. А и много рядко разбирам смисъла на времето. Ето такива проблеми. Понеже ако не проумяваме поне малко от малко смисъла му, как тогава бихме могли да се надяваме да го озаптим в съзнанието си? Дори в минимална степен да го забавим! Като усещане имам предвид. Страх ме е от моето собствено време, млади господине. Затова и ми се прииска да постоя между хора.

Белокосият направи кратка пауза. Предпочете да не поглежда към очите на съседа си, преди да продължи:

- Страх ме е, но пък съм благословен с друго. На моите години мъжете стават досадни и придилични. Превръщат се в отегчителни мърморковци. Попадат в плен на песимизма, страдат от постоянно униние. При мен, през повечето време, е тъкмо обратното. Живея в радост и в радостни очаквания. Господ ме е благословил в милостта си. Не ревнувам младостта. Нито моята, нито чуждата. Дори си имам своя теория за времето, млади господине.

Младият господин замеси, пи бира, пак яде, доизпи си халбата. Смиляше едновременно яденето, пиенето и думите.

- Чели ли сте Стайнбек? – попита кротко възрастният.

- Да – рече разсеяно младежът.

- Какво сте чели?

- „Улица Консервна”.

- Друго?

- Нищо.

- Значи не сте чели Стайнбек, а сте прочели „Улица Консервна” от Стайнбек.

- Дадено, човече.

Старият преглътна, помълча. Появи се сервитьорката, разнесе твърд алкохол, бири и мезета по масите, взе нови поръчки, пак изчезна.

- Стайнбек пише – наведе се отново белокосият към събеседника си, – че преди повече от сто години, на прехода между по-миналия и миналия век, старото, златното време вече си е било отишло, светът се е бил променил. Изгубени били – така пише, цитирам го – и добрите обноски, и безгрижието, и красивите неща. Жените повече не били дами, а на джентълменската дума вече не можело да се вярва. Дори женските бедра били изгубили своята жилавост.

Възрастният се усмихна в мислите си.

- Жилавост – отзова се младокът.

- Така е преведено. Стайнбек се е изразил по следния начин: „The thighs of women have lost their clutch.”

Английският на белокосия бе с малко смешноват акцент, но пък точно артикулиран.

- Преводът е добър – продължи той, – но се губи от красотата и дълбочината на Стайнбековото слово. Clutch означава да уловиш, да сграбчиш, да стискаш здраво, съответно значи и улавяне, сграбчване, докопване, хватка. Тоест женските бедра били изгубили своята хватка, благословения си майсторлък да ни докопват, да ни сграбчват, да ни мелят в яките си обятия. Апропо, clutch означава и амбреаж.

- Аха – отрони младежът.

- Това е в „На изток от рая”. Препоръчвам ви да го прочетете. Роман. Дебел. Като го свършите, ще сте прочели най-много страници от всичките си връстници.

- Сега вече се заяждаш – вметна младият.

- Така е – съгласи се веднага старият. И още по-бързо добави: – Моля да ме извините.

- Няма нищо – вдигна рамене момчето. – Какво работиш? – рече неочаквано, а очите му станаха някак по-зорки.

- Не съм ченге. Нито данъчен. Не съм и политик.

- Да не се плаша значи?

- Не бива.

- За ченге не знам, още по-малко за данъчен. Ама веднага си личи, че не си политик.

Младият изведнъж се ухили до уши. Искаше да направи комплимент на съседа си по маса. Съседът му не реагира.

- Не искам да остарявам – продължи да излага на глас мислите си. Като че не го правеше нарочно, но някак твърдо връщаше разговора натат, накъдето той искаше да тече. – Искам да остарее тялото ми, а духът ми да е млад до смъртта ми. И Стайнбек е искал същото. Всички искаме същото. Стайнбек иронизира. И се самоиронизира. Той не е бил против новото и младото. Само младият по дух може да се самоиронизира, като мине петдесетте. Стайнбек е бил точно на петдесет, докато е писал романа. А аз съм на повече. Затова си измислих моята теория за времето. И за извечната повторемост на чувствата и усещанията на младите за времето. Вие какъв сте? – взря се в очите на младежа.

- В смисъл?

- Какво вършите от сутрин до вечер?

- Студент съм – каза момчето.

- Всички са студенти вече на вашите години. Какво правите ви питам.

- Работя тук-там понякога. И следвам.

- Е, добре. Вярвам, ще разберете какво ви говоря. Усещате ли как мирише времето?

- Моля?

- Мирише ли ви времето? Как ви мирише например последното десетилетие?

- Никак.

- Ще опитам другояче. Как ви мирише периодът примерно между шестата и осмата ви година? А между десет и дванадесет, преди пубертета?

- Не съм се замислял.

- Добре, а как ви мирише Австралия, докато я гледахте преди десет години на атласа? Не, не, аз също не съм ходил в Австралия!

Младият мъж се бе поотдръпнал, но чуваше всичко много добре.

- Да оставим миризмите. Как възприемате цветовете на сезоните?

- Пролетта е зелена.

- Не, не това. В главата ви, в съзнанието ви всеки сезон е с различен цвят, преобладава различен цвят за всеки сезон. Като рисувана книжка, съдържаща триста шестдесет и пет цветни дни в няколко цветни сезона.

- Не те разбирам, човече – каза сухо младежът.

- Забелязвам – отрони белокосият. – С какъв цвят е единадесети век, когато четете за него? – опита отново. – А седемнадесети?

Младият мъж не отговори.

- А момичетата как ги виждате?

- Голи.

- Добре. Като са голи, на каква светлина ги виждате?

- Легнали в сумрака.

- Добре. Момичетата отпреди пет-шест години – поне тях не ги ли виждате в някаква светлина?

- Преди пет-шест години някои от тях още не бяха легнали.

- Ясно – кимна спокойно възрастният мъж.

Сервитьорката се промуши между тях с пълна табла. Той си поръча още една вода и десерт, след което бавно заговори на съседа си:

- Моята теория гласи, че старото, златното време никога не си отива, понеже наистина е златно, но не е старо. Не съществува старо време. Светът не се променя в смисъла, за който пише Стайнбек, и той чудесно го е знаел. Затова се самоиронизира. Нищо не се загубва с времето. Жените остават дами, а на джентълменската дума все така може да се вярва. Дори женските бедра никога не губят своя clutch. Та моята теория твърди, че и вие усещате и чувствате същото чудо, което изживях аз на вашите години. Нищо че сега не го осъзнавате добре или напълно. След време това чудо ще добие цвят, мирис, грапавина, ще звучи, ще свети. То и сега го върши, но вие още не го знаете. Чудото и сега работи. Скоро, след десет-двайсет години, след миг-два, всичко във времето назад и самото време ще с открои в съзнанието ви с ярки сетивни очертания. Обещавам ви го. И това вечно зелено, свежо светоусещане и времеусещане остава вечно младо. То съществува и у вас младите, и у нас. У всички ни е. Понеже и млади, и стари сме едно. Времето прелива, продължава, няма стареене и смърт. Чувството за нетленния живот, за животворната ведрост, за небесната благодат остава завинаги тук у нас, то е в душите ни. И се предава от поколение на поколение. Чувството е същото, неизменно, единно, всеобщо. Всичко е едно и също. И се повтаря. И слава Богу. Животът е вечен. Включително и вечният clutch на женските бедра.

- Жилавият clutch! – прихна високо момчето.

Беше си пийнало доста вече. И видимо го беше досмешало, докато слушаше събеседника си.

- Чувството за извиращата и никога несекваща благодат ни спасява, млади господине. Спасява ни от самите нас. Заради това блажено чувство успяваме да скочим във влака на времето. Да се качим на палубата му. Да седнем точно зад пилота на времето. И да си летим с него. Нине, присно и вовеки.

Компанията на младия за пореден път му извика да се включи в техния разговор, понеже спореха вече на висок глас за нещо, но той дори не се обърна, а само махна припряно да не го закачат. Продължаваше да изучава стария с леко разфокусираните си вече очи.

- Ама ти си голяма образ, чиче – заяви почти ласкаво. – Жена ти да му мисли.

Белокосият го гледа дълго през пътеката.

- А може и да ми е много ялова теорията – продума.

- Много вода пиеш – засмя се младокът.

Съвсем се беше развеселил вече.

- Сигурно е ялова.

- Не го взимай присърце, ама наистина е ялова. Доколкото разбрах нещо. От друга страна, все някой измежду нас прилича на теб.

- На мен като млад.

- Аха.

- Значи е ялова, всеобхватно ялова. Като изключим този хипотетичен „все някой”.

Младият не отвърна.

- Абсолютно ялова. Най-вероятно не чувствате нищо като нас, а аз си фантазирам... И този ваш противен навик да говорите на „ти” с по-възрастните, и то още преди да сте се запознали...

Младият понечи да отвори уста, но се отказа. Беше му доскучало вече от „образа”.

- Хубава вечер – каза тихо старият.

- Хубава ще е, човече, не ни мисли ти нас.

Младият се пресегна през пътеката, свойски го потупа по рамото и се обърна към приятелите си.

На прага

- Ти вече знаеш всичко, което ти е необходимо, за да продължиш напред сама.

Младата жена кимна на баща си, но не защото бе съгласна с него. При тези обстоятелства бе немислимо да му възрази, че в действителност не знаеше почти нищичко. Камо ли пък онова, което ѝ е необходимо, за да продължиш напред сама. Не знаеше какво означава да продължи. Не знаеше къде е напред. Нямаше никакъв опит какво означава да си абсолютно сам.

- Ще се справиш – добави окуражително той.

Тя огледа спретнатата болнична стая, празното второ легло до него, тръбичките, които влизаха във вените му, и другите, които излизаха изпод завивката му, апаратурата до главата му. Върна очите си върху неговите и пак му кимна.

- Предполагам, че никак не е леко да загубиш млад родителите си – продължи успокоително възрастният мъж. – Така се случи, дете, късно ни споходи щастието с майка ти. Щастието с теб...

Жената нежно докосна хлътналото му слепоочие.

- Много късно те роди тя, а си отиде рано. А сега е мой ред след пет години. Най-дългите, най-мъчителните години в живота ми.

Тя внимателно хвана ръката му, наведе се и я целуна точно под тръбичката.

- Не успях да я заместя поне малко – продума, ала без никаква горчивина.

- Твоето място в сърцето ми е друго.

- Зная, тате. Но така ми се искаше да можех да ти нося повече утеха.

- Мила моя, аз нямах и нямам нужда от утеха. Имах и имам нужда от майка ти. Добър е Господ, скоро няма да се нуждая от нищо.

Жената не заплака. Седеше на стола до леглото му и бавно милваше дланта му.

- Лекарят днес ме обнадежди – проговори. В гласа ѝ не прозвуча надежда.

- И мен - усмихна ѝ се баща ѝ.

- Какво ти каза?

- Вероятно същото като на теб. Но аз не го слушам внимателно, не се интересувам от думите. Гледам очите му. Те ме обнадеждиха, чедо.

Дъщерята видимо живна.

- Мислиш ли... Слава Богу, днес медицината...

- До седмица ще си отида, дете – поклати глава старецът. – Това видях в очите му. А може и по-скоро да е. Добър е Господ, свършва се. Доста ми дойде напоследък и на мен, а на теб още повече.

Младата жена погледна навън през идеално измитите прозорци на наскоро ремонтираната болница. Синьо небе. Няколко големи бели облака – бухнали, къдрави, весели. Слънце. Ведрина.

Лъчезарният ден преряза нещо в нея и тя направи онова, от което най-много се боеше – рухна пред баща си. Не издържа на всекидневното напрежение, на всекидневните тревоги, на почти едногодишните всекидневни терзания – и рухна за миг, предаде се на мъката си.

Мъката за себе си.

- Страх ме е, тате, обезумявам от страх, умирам от страх! – Чуваше се как говори, слушаше се какво произнася, но устата ѝ сякаш приказваше сама и някак отделно от нея, някак отстранено от съзнанието ѝ. А сухите ѝ очи бяха вперени някъде навън и нагоре – към облаците, зад облаците, далече-далече отвъд облаците и отвъд синьото небе. – Ужасявам се, че без теб ще се поддам на отчаянието. Последните месеци осъзнах, че самото ти присъствие до мен придава смисъл на много и много неща в живота ми. А сега усещам цялото безсмислие на живота си досега.

- Грехота е да го мислиш, грехота е и да го изричаш – обади се без упрек баща ѝ. Ала дъщеря му сякаш не го чу.

- Всичките ми усилия се оказаха напразни. Целият ми труд е една огромна нелепост. Печеля пари, а постоянно живея... Не живея, а съществувам с постоянното усещане за пълен провал. Пълен провал са и мечтите ми. Нищо не се сбъдна от тях. Нищичко. Личният ми живот е всеобхватна трагедия. Класическа трагедия. При това смехотворна. Комична. Именно – комична трагедия. Питам се защо съм се родила. Питам се за какво живея... Грехота е, казваш, да говоря така. Съзнавам го. Вероятно това е най-непристойният и най-позорен начин да се простиш с баща си. Съзнавам и защо го правя. Надявам се, че ще ми помогнеш, докато си още тук. Надявам се, че ще сториш някак си така, та животът ми коренно да се промени. Да го сториш в последните си часове тук... Че и после. Вече с мама. Оттам. Освен на Господ, тате, скоро няма да има на кого друго да разчитам. Единственото, с което успях да отвърна на обичта и грижите ви, единственото, което успях да съхраня за тези тридесет и пет години, е любовта ми към вас.

- Кой нас? – вметна едва-едва старецът.

Жената сякаш се сепна, премести взор от прозореца към баща си. Той лежеше със затворени очи – отслабнал, сбръчкан, стихнал.

- Господ и вие двамата с мама – рече тя почти шепнешком.

Клепачите на бащата потрепнаха, но той не отвори очи. Мина време и дъщеря му се почуди дали не е заспал, но той не беше заспал, а мислеше как точно да ѝ каже каквото имаше да ѝ каже. Проговори все така със затворени очи.

- Човекът, дете, е едно шамповано парче цветен картон в огромен пъзел. – Гласът му беше глух, но ясен. – Ти се питаш защо си родена, за какво е бил твоят глупав и празен живот. А аз ти заявявам, че ничий живот не е глупав и празен. Включително твоят. В най-скучния вариант нечий живот може да служи само за фон в пъзела. И какво от това? Дори да е фон! Ами ако е част от небето в пъзела? А без небето планината отдолу ще изглежда безлична и нелепа. Ами ако е част от морето? А без морето чайките над него ще изглеждат безлични и нелепи. Никой, чедо, не знае защо човек идва тук. Никой не знае за себе си защо идва тук, защо самият той е тук. Нито надълбоко знае, нито нашироко знае. Само Бог знае, на нас не ни е дадено.

Старецът се поокашля, зашепна:

- Преживя немалко разочарования, мила моя. Оттам идват и болката ти, и отчаянието ти. Говоря за личния ти живот. Вече прозирам защо те споходиха, дете. Защото постоянно се питаше кой е този, с когото спиш в едно легло. Не е ли прекалено скучен животът му... Или пък обратното – не е ли прекалено интересен животът му... Ще

пасне ли в твоя, с какво ще те обогати, ако се съберете... Или пък обратното – какво ще ти отнеме...

Старецът млъкна за дълго.

- Не го прави повече – каза по-високо. – Мисли само дали обичаш онзи, с когото си, и дали той те обича. И имате ли шанс, имате ли ясна, видима перспектива да се обичате дълго, до края. Ти него и той тебе. Допитвай се до сърцето си какво чувстваш – ще се обичате ли до края. Всичко останало е пъзел.

Бащата отвори очи, усмихна се на дъщеря си.

- Ние с майка ти бяхме пъзел за теб. Ти беше пъзел за нас. Ала наредихме възхитителен пейзаж. Ние тримата. Пейзаж, в който вашият смислен, богат живот ни носеше най-чистата радост. Днес-утре, чедо, ти предстои да съградиш друг прекрасен пейзаж, различен. С други, с различни хора. Имаш благословията ми да успееш.

Старецът се усмихна още веднъж, но съвсем немощно вече, и смилено склопи очи.

- А сега ме целуни – прошепна – и си иди. Уморен съм.

Младата жена целуна дланта му, челото му, погали го нежно по хлътналите бузи и си отиде.

В парка

Мъжът седеше на пейката и гледаше гората наоколо, ала умът му бе другаде. Хубав мъж, спокоен, достоен по някакъв очевиден начин. И пейката бе хубава, здрава, удобна. И оригинална: представляваше два яки ствола, съответно обработени и боядисани, които лежаха направо на земята. Макар да нямаше облегалка, беше удобна. Поне да си седиш, а умът ти да е някъде далече.

- Здравей, момче! – поздрави бодро старецът.

Момчето, което бе около петдесетте, а може би и доста над петдесетте, не се стресна, въпреки че се стегна и за миг затвори очи. По-скоро трудно се върна оттам, където беше отишъл в мислите си.

- На разходка, а? – намести се свойски старецът и заразглежда от упор събеседника си.

- Аха.

- Това е моята пейка – засмя се добродушно възрастният човек. – Седи си, седи си – добави весело, шеговито.

- Чудесно е тук – отзова се мъжът.

- Нали? Стигна ли насам, винаги си почивам на тая пейка.

- Да – каза мъжът.

- Ама и прекрасен ден, а? Каква сутрин, какво слънчице! – възкликна от сърце старецът.

- Да – каза мъжът.

Възрастният помълча само за миг-два.

- Не че идвам често, повече съм на село – заговори отново.

Не доверяваше, не споделяше, не съобщаваше никаква особено ценна за него информация, не се оплакваше, нито се хвалеше. Просто си приказваше – бавно, кротко, мирно, с паузи. Дишането му постепенно се успокояваше. През цялото време усмивката не слезе от ведрото му лице. Дори когато разказва за единственото си дете и за жена си.

- Загубихме сина си, когато беше на двадесет и седем. Много беше запален по ските, голям скиор бил, така разправяха. Падна и загина. Зимно време стават и такива трагедии по планините.

- Съжалявам – обади се по-младият.

- Беше отдавна – продължи равно по-старият. – Аз някак си го преживях. В буквалния смисъл. Имам предвид, че животът продължава, страданието хем остава у теб, хем никакви парчета от него се късат в душата ти, падат, прекрачваш ги, отминаваш. Лека-полека. Докато накрая у теб се спотаи само онази част от страданието, която никога няма да се откъсне и да падне. Това е, което аз разбирам, когато казах, че го преживях.

- Не ви е било леко.

- Случвало ли ви се е да посрещате подобно изпитание с близък?

- Никога.

- Да ви даде Господ да ви отмине тази чаша.

Старецът тихо въздъхна с меката си усмивка на лице.

- Изживяваш, изживяваш, изживяваш... И един ден осъзнаваш, че си го преживял по някакъв начин... Жена ми не успя. Със смъртта не се свиква. В един или друг смисъл тя винаги се стоварва изненадващо отгоре ни. Първо ѝ се размъти разумът. Няколко години. Справях се. Любовта извънредно помага, когато ти се налага да се справяш с непоносима болка.

- Безусловно – продума мъжът.

- Съгласен сте, нали?

Мъжът само кимна.

- После обаче заболя от рак. Измъчи се, спомина се. Бог да я прости.

- Доста ви се е събрало. Сам ли живеете оттогава?

- Не, не, случи се така, че не останах сам. Години наред живях сам, ала после пак се задохмех.

И възрастният мъж продължи да разказва ведро живота си, сякаш искаше да успокои и някак дори да насърчи събеседника си. Да го насърчи за всичко онова, за всички онези изпитания, за които събеседникът му се нуждаеше от насърчение. Едва ли съзнаваше каква добротворна работа върши.

- Не я бях виждал повече от четиридесет години. Не е за вярване. Дълго време и аз комай не вярвах. Все едно сънуваш. А и навиците пречат да повярваш, че така рязко се е променил животът ти. Като прехвърлите шейсетте, като наближите седемдесетте, ще видите какво правят навиците, каква мъка са навиците, какво тегло са навиците.

Старецът весело се закиска, явно припомняйки си нещо смешно около перипетиите с навиците си.

- Първите години след завършването се събирахме. Задружен клас бяхме. После се разпиляхме. Е, оттогава не бях я срещал. А се харесвахме преди половин век, че и отгоре. По-хубава съученичка няхаме. Поне аз така смятах. Та съдбата ни срещна, спряхме се, разпознахме се. Още беше хубава. Тя и сега е хубава. Поне според мене. Аз такава я виждам – хубава. Живея с нея над десетина години вече. Щастлив живот. И тя е щастлива. Поне аз така си мисля. Тук живеем в нейния апартамент, на село – в моята къща.

Старецът внезапно спря да се усмихва, вторачи се в мъжа до себе си и спокойно му сподели:

- Такова доверие ѝ имам, че продадох жилището си тук в града, за да купя къщата.

- Наистина сте щастливи – отзова се мъжът.

- Нали! Е, ще ставам. И сърцето ми си почина, и разните апаратчета там вътре отдъхнаха и те. Със сърдечна операция съм, ама ето на, доживях до осемдесет и три.

Старецът тъкмо да се изправи, но се сети още за нещо, засмя се радостно:

- В двора на село е пълно с цветя. Ама какви цветя! Николина много обича цветята.

Разпери ръце, хвана бастуна си и внимателно се надигна.

- Вие сигурно искахте да се отпуснете, да си премислите едно-друго...

Усмихна се меко, топло, ала в усмивката му нямаше и следа от извинение или съжаление.

- Да, исках да помълча – рече тихо мъжът.

- А аз се разприказвах като детенце...

- Бог си знае работата. Хем си помълчах, хем имах нужда точно от вас. Бог да ви пази.

Мъжът рязко се изправи, протегна ръка, пое десницата на стареца и като че понечи да се наведе и да я поднесе към устните си, но се отказа и само я стисна дружелюбно.

Старецът проследи жеста му, усмихна се с разбиране, потупа някак окуражително ръката на случайния си познайник и ситно-ситно продължи по пътя си.

Битие

Отецът служеше долу в града в собствената си, така да се каже, църква. Собствена, понеже той лично я поддържаше, а жена му се грижеше за двора, за цветята, чистотата на плочника и пейките, за женските неща. Собствена, понеже църквите в градчето бяха три, а неговата се падаше най-крайната, в подножието на планината, и някак се водеше квартална, странична, изолирана. Отецът нямаше нищо против. Началниците от митрополията и Синода не се вестяха никакви, никой не го закачаше и не му пречеше да служи Богу, както намери за добре, така че службата му носеше удовлетворение и нерядко радост. Спокойно можеше да се каже, че попът е щастлив човек или поне сравнително, относително щастлив човек с добра жена, с достойна и обичана работа и с Бог, който със сигурност уважаваше честния му труд. И паството уважаваше свещеника си, почиташе го и го търсеше по повод и без повод. Светиня му безспорно заслужаваше небесното и земното уважение: сърцето му бе обичливо, но не меко, държеше се с хората благо, но не отстъпваше и проявяваше коравия си характер, когато бе необходимо, усмихваше се и често се смееше от душа, но никога не се хилеше и не се превземаше. С две думи – живот си живееше йерейт, нищо кой знае какво не му липсваше, всичко бе постигнал с вярата си, с ума си и с двете си работливи ръце. Не се големееше. Нямаше болни, смешни амбиции. Не бе жаден и затова не крадеше, не се лакомеше, не изнудваше, не наскърбяваше Бога с алчност и простотия. Дълбоко в себе си, ала напълно осъзнато и отдавна, той и не вярваше, че Господ се наскърбява от делата ни или помислите ни, или от словата ни. Вярваше, че Бог просто се отвръща от нас, и убедено приемаше, че това е много по-лошата последица от делата, помислите и словата ни.

Да, мирно, равно живееше отецът.

От години отделяше голяма част от времето си, за да се грижи и за манастира, който се намираще по-горе в планината на няколко километра над къщата му. Манастирът попадеше под неговата църковна юрисдикция, водеше му се, така да се рече, бе включен в ареала на свещенослужението му.

Сега в манастира имаше гост.

Гостът му бе напълно непознат допреди седмица. Беше дошъл от столицата с колата си, която остави в двора на домакина си. Качиха се в старата бричка на свещеника, която той държеше само за да се добира с нея до манастира. Пътят дотам бе ужасен, тоест бе ужасна ровенината от кал и камъни, провираща се първо между хълмовете, а по-нагоре и сред горите. Никой не поддържаше ровенината, тоест никой освен попа не спираше поне веднъж на седмица, за да нахвърля с лопатата отзад в багажника пясък и ситни камъчета в зейналите дупки. Господ си знаеше работата: пясък и ситни камъчета имаше в изобилие, понеже ги довличаха потоците, които и дълбаеха дупките. Тъй или иначе, планинският коларски път се използваше от късна пролет до ранна есен, и то само от опитни майстори – при това местни познавачи на терена. Каквото измежду малцината бе и отецът. Стигнаха, той настави госта си в най-хубавата стая с кухничката и собствения санитарен възел, показа му едно-друго и го остави да си мисли, да си пише и да прави каквото му душа иска.

След минути стърженето на гумите и виенето на автомобила вече не се чуваха и над планината легна отново благодатната тишина.

- Как се оправяш без ток? – попита на другата сутрин домакинът, след като паркира автомобила си пред църквичката над чешмата.

- О, свиква се някак – отвърна усмихнат гостът.

- А четенето?

- Не е проблем. Сега се стъмва най-късно. После четох на две големи свещи. Заспах рано.

- Чист въздух, тишина.

- Рай – кимна гостът.

- И не те беше страх? – погледна го изучаващо отецът.

Другият се поколеба как да отговори.

- Напротив, страх ме беше – поклати бавно глава. – И преди да мръкне, а сетне пък съвсем. Заклучих се в стаята, като се прибрах. Четох и пак ме беше страх. После си рекох, че съм в Божия обител. Ала докато заспих, още ме беше малко страх.

- Тук не бива да те е страх – каза свещеникът.

- Това си рекох и аз.

- Работи ли?

- Благодатно.

Писателят си носеше пишеща машина, някакво мъничко звукозаписно устройство, което държеше на врата си върху дълга каишка и го пъхаше в джоба на ризата си, книги, папки, бележници. И мобилен телефон, който можеше да използва само ако се качеше нагоре към рида, където вече имаше обхват.

- Довечера ще спя тук – заяви попът и се надигна.

- Не е необходимо, ако е заради мене – засмя се гостът му. – Довечера вече няма да ме е страх.

- Заради тебе е, но не заради страха ти – разпери весело ръце домакинът. – Ще си поговорим, ще се опознаем, ти ще пийнеш хубава ракия и винце, аз водица от аязмото. И аз обичам да спя наред планината.

- Сам ли ще пия?

- От две години не близвам. Изпих си всичко и за мен, и за половината паство.

- Тогава и аз да опитам на водица...

- Дума да не става! Не ми тежи да ви гледам, като пиете.

Свещеникът предложи новия вестник, ала писателят категорично отказа дори да надникне вътре, стиснаха си ръцете и скоро шумът от колата заглъхна.

Писателят работеше на скованата под небето маса край чешмата. Или седаше на старите двойни автобусни седалки – попрогнили от влагата, слънцето и дъждовете, ала извънредно удобни – протягаше напред нозе и си записваше нещо в бележника, я на глас в мъничкото си устройство, висящо на врата му. Или слизаше по пътеката до аязмото досами манастира, слушаше тихия ромон на каптажа, пиеше вода, загледан в пречупената светлина към стотинките по дъното на коритото, мислеше.

Често не работеше нищо. Наслаждаваше се на природата, на невероятния простор, който се откриваше пред очите му и от двора на манастира, и от коларските пътища и

пътеките наоколо, където кръстосваше всеки Божи ден. Не успяваше да се насити на Божията картина пред очите си.

Влюби се в манастира. От отколешния манастир бяха оцелели само порутените обори и сайвантите за дърва. Новата сграда, където спеше, бе построена съвсем скоро и затова все още чакаше да ѝ прекарат ток по някакъв начин. Вече трета година обещаваха на настоятеля, че догодина ще го свържат тока. Нищо, и така се живееше, и то никак не лошо. Понякога писателят си мислеше, че без ток дори е по-добре. Църквата беше доста стара, под нея чешмата, до чешмата – кухнята с личните покои на отеца, а пред кухнята – навесът, където поклонници и туристи можеха да отдъхнат и похапнат. И толкова.

Реката долу, дълбоко, дълбоко долу в каньона под манастира, изобщо не се чуваше, веднъж-дваж дневно високо в небето бавно преминаваше безшумен самолет. Единствени ветрецът и птичките нарушаваха благодатната тишина. Вечер и те се прибираха да спят. Ветрецът дори си лягаше по-рано. Полека падаше здрач. Гостът настръхваше от благоговение. Полека мръкваше. Полека изгряваха звездите. Милостта Божия просмукваше въздуха, небето, тишината. Неуморната водица долу в каптажа. Всичко просмукваше.

Красота.

Отецът идваше всяка сутрин за малко, а през вечер оставаше да преспи. Вечеряха под навеса на светлината на опушения фенер. Говореха за себе си, за семействата си, за живота си. Говореха и за хората. Говореха, то се подразбира, и за Бог. За Божията милост и за Божието присъствие. Питаха се какви ли са били хората по тия земи и усещали ли са в стария манастир на това същото място Божията милост и Божието присъствие във всичко.

И така мина седмица, че и повече.

А сега – в навечерието на сбогуването им – приказваха за битието. По-скоро светиня му разсъждаваше на глас, а гостът му слушаше.

- Цялото объркване в главите ни идва от думата, от понятието битие. Безбожниците го превърнаха в научен термин. Оттам идва всичко. Ако не си съгласен някъде, моля те, прекъсвай ме, спори, оборвай ме.

- Слушам те – кимна писателят.

- Маркс казал: „Битието определя съзнанието.” Чудовишна глупост! Ала на папагалите им харесало и вече сто и петдесет години я повтарят и ѝ се молят, като на „Отче наш”. Знаеш ли защо? Защото звучи много убедително за всички, които не се замислят. А те са почти всички измежду хората. Прав ли съм?

- Мълча – произнесе гостът.

- Всъщност е точно обратното: съзнанието определя битието. Нищо ново не ти казвам, мъдреците и умниците отдавна са го забелязали и написали. Само че сега внимавай. Съзнанието ни определя битието ни единствено в Марксовия смисъл на битието. Единствено в Марксовото разбиране на битието като научен термин. Само по начина, по който Маркс и всички като него тълкуват битието. Иначе не е вярно, че съзнанието определя битието.

- Така ли? – прекъсна писателят домакина си.

- Така.

- Излиза, че съзнанието определя битието единствено по Марксовите критерии за битие.

- Не излиза, а е точно тъй – заяви убедено попът.

- Странно – отрони другият.

- Първо, не е странно. Второ, критериите не са само на Маркс, а на половината човечество. И, трето, ще спорим ли?

- Не, не, просто споделих, че е странно – допи чашката си с ракия гостът.

- Аз ще пийна още водича, а на теб ще донеса едно специално вино, старо, та старо! – засмя се отецът. – След половин час няма да ти е странно, обещавам ти.

Още се смееше, когато се скри в кухнята с избата.

- Не е вярно, че съзнанието определя битието – говореше след малко, докато писателят опитваше превъзходното вино, – защото битие означава именно висшето ни съзнание, върховното съществуване на човека като единство на душа, разум и тяло, Бога в нас. Не може простото ни човешко съзнание да определя висшето ни съзнание, Божието ни съзнание. Това поне е ясно, нали? – вгледа се втренчено домакинът в госта си.

- Поне не е толкова странно като одева – усмихна се гостът му.

- Пийни, пийни още винце – насърчи го йерейт. – Значи, идеята ми е следната. Битието – поне у нашата езическо-безбожна страна – почти винаги е било схващано като онова външното: битието, битийното събитие или явление, изживяването, реалността, животът, ако щеш. Битието за нас е оня живот, дето можеш да го пипнеш, да го видиш и чуеш, да го изпиеш живота, ако щеш, като просто вино, а не да ги приемеш – и виното, и живота – не като вино и живот, а като действително причастие с тялото и кръвта Христови.

Свещеникът похапна, събра мислите си.

- Битието, драги, не е битиране, както рекох, а то е състояние на духовната същност, наречена човек. В този и единствено в този смисъл истинското ни, действителното ни, Божието ни битие, тоест висшето ни съзнание, Божието ни съзнание, определя битието, определя битийното изживяване, определя външната реалност, която изживяваме. Речено другояче, Небесното ни Битие определя земното ни битие.

- Вярвам – каза тихо писателят.

- Аз какво ти казах, виното е един път!

Само очите на отца светнаха игриво, ала лицето не трепна.

- Хайде сега да опростим нещата, че се уморих. Нека заменим висше, Божие битие, със съзнание, с висше съзнание, тоест да включим и ние досущ като някакви учени термина съзнание. Ама иде реч за истинското, за Божието ни съзнание. Сторим ли я тая замяна, можем простичко да кажем така: истинското съзнание, сиреч състоянието ни на висше, небесно осъзнаване на нещата вън и вътре в нас, определя как изживяваме собствената си реалност.

- Амин! – рече глухо гостът.

- Която реалност – добави изненадващо Христовият служител – всъщност не е и реалност. Така казват мнозина, но това е друга тема на друга философия.

Писателят не знаеше как да реагира, ала отецът побърза да го отърве от притеснението му.

- И тъй, чедо, приятелю, човеко, рабе Божий – засмя се той, – космическото, Божието битие в главата ни, което е и висшето Божие съзнание в главата ни, тъкмо то следва да е захранено и да бъде захранвано с вяра в Бога, с любов към Бога и към ближните ни и най-вече с чувство на единение с Бога. Едва тогава това наше висше битие ще предопредели и как ще изживеем живота си тук долу.

Мълчаха дълго.

- Няма да споря – рече най-накрая писателят.

- И не бива – отвърна му кратко попът.

Помълчаха още.

- Хареса ли ти тук? – попита домакинът.

- Много – отзова се на часа гостът. – Благодаря ти, задето ме прие.

- Ела пак.

- Сигурно ще дойда.

- Ще прекарат и тока.

- Все ме тегли назад – промълви писателят. – Назад, назад във вековете. Как да преодоля тая тяга да се върна назад?

- Обичай днешните хора – посъветва го светиня му.

- Цял живот не мога да се отърва от усещането, че не ми е мястото тук и сега, а там и тогава – сподели замислено гостът.

- Няма друго място освен тук и сега.

- Това не приляга да се изрича от слуга на Христа – вдигна развеселен глава писателят.

- В тая пустош човек става и по малко езичник, будист, такъв-онакъв – отвърна в същия тон слугата на Христа. – Все пак попресиших обаче. Вярвам и в други места – в рая, донякъде в ада, в още едно-друго тук-там.

- Вярваш и в Господ...

- Смирено.

- И в мен вярваш – засмя се на глас гостът. – Щом ми повери ключовете си за избата. Можех да те оставя без ракия и вино за следващите ти гости.

- Не ги мисли ти следващите ми гости. Има още за цял полк гости.

- Понеже се въздържах – вметна писателят.

- В теб вярвам весело – прихна отецът.

На сутринта гостът си замина, а домакинът му продължи смирено да служи Господу Богу. Както и вярваше.

Странно

Не бяха се виждали от поне петнайсет години. Съдбата ги срещна за кратко в подходящ момент, за да поприказват от сърце и душа, както го бяха правили неведнъж в ония далечни времена, когато отношенията им бяха стигнали до топлотата на съпричастието, макар и в рамките на колегиалността. Топлотата често ги предразполагаше към разговори от сърце и душа. Нищо не им пречеше тогава, контактите им бяха всекидневни. Нищо не им пречеше и сега, не бързаха за никъде в късния мразовит следобед.

- Мога да се прибера и довечера – засмя се писателят, искрено зарадван от срещата им.

- Мога да се отбия в галерията малко преди да затворят – пое си дъх художничката, когато той я пусна от прегръдките си.

- Отиваме да гуляем с кафе и сладкиши!

- С кафе и много сладкиши – поправи го тя.

Той бавно-бавно и някак почти строго огледа стройната ѝ фигура, скрита под стилното ѝ палто. От очите му струеше весела, радушна шеговитост.

- Чудесно изглеждаш – сподели възхитен очевидното.

- Благодаря – кимна тя, но го дебнеше.

- Бих добавил дори...

- Само да си посмял!

Писателят не я разбра.

- Само да си посмял да ми заявиш, че не съм мръднала от, от... Господ знае откога!

Мъжът схвана, заклати комично глава.

- О, не, не бих си го и помислил! – рече през смях. – Преди време жена ми уби един свой съученик, който искаше да я поласкае, че изглеждала като в гимназията. Погребяхме клетника и оттогава...

- Не е трябвало да му ходите на погребението – прекъсна го художничката.

- Дори бръчките ти изглеждат чудесно – разпери ръце писателят.

- Така е много добре – похвали го тя. – Та какво би добавил одеде?

- Бих добавил, че мъжкото ми самочувствие ще бъде поласкано да вляза с теб в някоя луксозна сладкарница.

- Така е още по-добре. Ама да е стара, проверена.

- „България“?

- Защо не?

- Да вървим.

След час бяха приключили с дежурните теми: какво са завършили и какво работят вече децата им, къде живеят и с кого, кой от родителите им е починал и кой още се държи, как вървят семействата им, как върви работата им. Служебната им работа. Как върви животът им. Битовият им живот.

Поръчаха си нови сладкиши. Мълчаха. Събираха си мислите. Събираха си силите.

- Е, аз не рисувам от половин година – проговори жената.

Не се оплакваше. В гласа ѝ не прозвучаха нито съжаление, нито огорчение, нито яд или тревога. Просто съобщаваше факт от творческата си биография. Последния факт. Най-актуалния.

- При теб как е?

- При мен е обратното – отвърна предпазливо мъжът. – Имах и аз такива периоди... Сега пиша почти всеки ден. И чета себе си понякога – добави все така бавно, замислено, внимателно подбирайки думите си. – Чета свои несръчни опити отпреди двайсет-двайсет и пет години. Че и от по-рано. Както и сръчни неща. Задоволително сръчни неща... Често се смразявам от мислите, които ми идват в главата, докато чета...

- Странно – отрони сякаш на себе си художничката.

- Кое е странно?

- По-късно. Продължавай.

- Друго време, друг век, друга епоха – продължи писателят. – Друг човек, почти непознат. Всеки Божи ден се питам кой ги е писал тези непубликувани разкази, тези незавършени новели... Един роман, първият ми роман. Тези цели три готови книги. Отпред е напечатано името ми. На собствената ми пишеща машина... Излиза, че съм аз. Пазя всичко. Пазя папките с дебелите ръкописи. Помниш ли оная дебела отвратителна хартия, жълта, евтина, долнокачествена? Пазя любезните писма от издателствата преди и след... Първо приемат да ме издадат, защото Берлинската стена скоро ще рухне и времето уж се е променило, а след година-две ми съобщават, че не могат да ме издадат, защото нямат пари, предстои им да фалират, да ги закрийт, да ги слеят и така нататък. И защото Берлинската стена вече е рухнала и времето вече се е променило. Уж. Не пишат най-важното: че вероятно малцина вече се интересуват от човешките проблеми на онова току-що погребано време. Още кафе?

- О, да – кимна жената.

Той поръча на минаващата наблизо сервитьорка.

- Отвялякох се – усмихна се едва-едва на бившата си колежка. – Това са подробности без значение. Има значение единствено какво пишеше на онези пожълтели листа. Смразявах се от актуалността на старите ми писания. За толкова години нищо не се е променило у тогавашните ми герои. Тогавашните ми герои не са мръднали напред до днес. Децата са все в същата детска градина, все в същата начинаеща група, само играчките им са различни – с много жици, с много ток, с много батерии и дисплеи, с много копчета и реленца... Времето е различно – батерийно, дисплейно време, ала децата са си все същите. Продължават да живеят в безнадеждност. А биха могли да пораснат поне малко.

Художничката рязко изправи гръб, помълча и тя.

- А ти?

- И аз съм същият вероятно за почти всичко. Почти във всяко отношение вероятно съм останал там, в закостенелия гроб на миналото. С акъла си на неразвито, капризно, отказващо да порасне дете. Дете инат. С две изключения. Вече не съм безбожник. Вече забравих какво е да живееш в безнадеждност.

- Едно изключение – поправи го глухо жената.

- Съвършено вярно – бързо реагира мъжът.

- Това изключение променя всичко – промълви тя.

- Съвършено вярно – кимна той.

Художничката потъна в себе си. Писателят я наблюдаваше как машинално пие кафето си и не беше сигурен, че иска да продължи. Не беше уверен и че знае как да продължи.

- Кое е странно? – попита я тихо. – Одеве спомена, че нещо е странно.

Тя вдигна очи, поклати глава, върна се на масата им.

- Странна е думата, която употреби – отвърна още по-тихо. – Че си се смразявал от мислите си... Точно така го чувствам и аз. И после за безнадеждността. Точно така я чувствам и аз...

- Странно ли е? – вметна той.

- Да, мисля...

- Всеки интелигентен човек, който не е загубил сетивата си, би следвало...

- Нямам предвид приликата на усещанията ни – прекъсна го припряно и някак рязко тя. – Думите, думите, с които назоваваме усещанията си, са еднакви!

- Разбрах – рече кротко той.

- Понякога като ходим на гости по роднини и приятели – усмихна му се художничката; молеше го да я извини, че е била груба, – половината време гледам картините си, които съм им подарила. Или ме хванат дяволите, кача се в ателието на тавана и с часове стоя пред напълно завършени платна, които сме виждали само аз, мъжът ми, някои от тях – и децата. Често имам чувството, че полудявам, като се взирам в очите на портретите. Тези очи... Тази неувереност в самото битие на човека, този цинизъм напук на всичко, този извечен страх и най-вече тази безнадеждност в очите на хората, които съм рисувала тогава, днес ги виждам в очите на хората, които срещам по улицата, в работата си, навсякъде. Гледам ги по телевизията. А съм рисувала онези безнадеждни очи в други времена и в съвършено различно мое душевно състояние. Обаче очите са същите. Не ми се рисува безнадеждност. Отдавна вече не ми се рисува безнадеждност. Отдавна вече знам, че моят свят и моето верую са извън безнадеждността.

- Какво рисуваш? – попита писателят.

- Повече пейзажи – отговори веднага художничката. – Преди всичко и най-вече пейзажи, рядко – портрети. Ако срещна подходящи очи. Господ е милостив – срещам и подходящи очи.

- Срещаш моите герои – засмя се внезапно писателят.

- Нали! – засмя се мило и художничката.

- Моите герои не се срещат често по улицата, а до телевизията по правило изобщо не ги пускат да припарят. Ала са много, много повече, отколкото си мислиш. – Писателят говореше равно и абсолютно сериозно. – Вълнуват ги Бог, смисълът на живота, смисълът на изпитанията, смисълът на героиката. Радостта. Любовта. Милостта. Доверието също ги вълнува.

Мъжът без нужда прокара ръка през косата си. Жената го гледаше, без да помръдва.

- И съвсем някъде в периферията на съзнанието им на моите герои – продължи пак равно той – едва се сбутват днешните палячовци. Публичните и не толкова публичните палячовци. Толкова е комично вече. Беше престъпно, сетне жестоко, после стана жалко, а сега е почти само комично. Комично е да ги гледаш и слушаеш как се обвиняват, задето

са това, което са. Комично е да ги гледаш и слушаш как се настървяват взаимно в безумието си. А най-комичното от цялата тази престъпно-жестока-жалко-комична палячовщина е, че всички са прави: и президенти, и премиери, и депутати, политиците и политиканите, повечето журналисти, синдикатите и бизнесът, повечето политолози и социолози, повечето антрополози също, че и някои психолози и психиатри също, и, разбира се, всеки друг от ругаещите всекиго. Каквато и ругатня да чуеш, каквито и взаимно изключващи се мерзости, каквито и взаимно оборващи се низости да си разменят, най-често е с основание и е до голяма степен вярно. Звучи абсурдно, но е така. Днес е така. Засега. Наистина много комична картинка. Тъжна е само цялата тази безнадеждност, която лъха от тях.

Очите им се срещнаха. Писателят поклати глава, художничката кимна.

- Моите герои живеят заедно с тях, с палячовците, но успяват да се отграничат и да се развиват и в свой паралелен живот, за който палячовците дори не подозират, че съществува. Моите герои са като теб. Техният свят и тяхното верую са извън безнадеждността.

Жената изведнъж се сепна, погледна часовника си, засуети се.

- Тръгвай – каза той.

- Наистина ще затворят галерията.

Явно не ѝ се ставаше, но изглеждаше вече притеснена.

Размениха си актуални телефони, обещаха си пак да се срещнат.

- Е, побъбрихме си – изправи се писателят.

Тя пое ръката му, стисна я, а с другата го погали ласкаво по бузата. Забърза към изхода, той пък седна да почака за сметката.

Така и не му стана ясно дали и тя не е прочела нито ред от книгите му за тези поне петнайсет години, както и той оттогава не бе виждал нито едно от платната ѝ.

Апостолите

Ранната вечер на ранната мартенска пролет вече бе паднала и им предстоеше четиричасов разговор до след полунощ. И двамата не знаеха, че ги очаква толкова дълга беседа, и то на четири очи. И двамата не предполагаха, че странният им разговор ще се окаже чак толкова продължителен. А в началото домакинът дори не се догаждаше за какво ще приказват.

Гостът бе пристигнал привечер – без покана, без предварителна уговорка, само бе звъннал по телефона, че ще се отбие след работа. Любезно бе отклонил предложението на най-добрия си приятел да вземе и жена си със себе си, та импровизирано да си направят кратко семейно парти в средата на седмицата. Дойде сам, вечеряха тримата в кухнята, а сега, малко след осем, домакинята ги остави сами да се оправят с масата, с напитките и със себе си.

Гостът бе малко под петдесетгодишен, домакинът – малко над. Домакинът бе най-добрият приятел на госта си, а гостът бе сред неколцината най-добри приятели на домакина си. Разбираха се с малко думи и не им бяха необходими никакви предисловия и обяснения, когато единият търсеше съвет, помощ или утеха от другия. Много по-често в ролята на търсещия се бе оказвал гостът.

Десет минути преди девет часа домакинът вече бе научил достатъчно от онова, което бе необходимо да научи, стана и рече:

- Ще донеса библиите.

Върна се с голямото издание на Светия Синод на българската църква и с джобно фототипно издание, на чиято мека корица се четеше: „Новият завет на нашия Господъ Исусъ Христосъ”.

- За всеки случай – усмихна се едва-едва и остави малката книжка настрана.

Гостът кимна.

- Защо не ми каза по-рано? – настани се на мястото си по-възрастният, след като пак наля по малко вино в чашите.

- Не допусках, че ще се превърне в такъв проблем – поклати глава по-младият. – А и не ми се щеше да те занимавам с такива мерзости.

- Мисля, че си намерил добро решение.

- Просто исках да си сверя часовника с теб.

- Много добро решение.

- Вероятно...

- Сигурен съм.

- Благодаря... Въпросът пред мен вече не е как да постъпя, а защо съм неуверен! Защо ме е страх да предприема всичко, което така или иначе вече съм обмислил и решил! Ето, и ти смяташ, че е добра стъпка към някакъв изход от тази бъркотия...

Гостът рязко надигна чашата си, бързо я поднесе до устата си и изглеждаше, че ще я гаврътне цялата, но дори не отпи, а я върна внимателно на масата.

- На твоите години... На нашите години това е смела стъпка – произнесе полека домакинът. – Бих казал революционна.

- Какво ни е на годините?

- Доста са. И е съвсем нормално да се боиш в такава ситуация.

- Не само в тази ситуация.
- Тази обаче е много трудна.
- Това не е отскоро, а отдавна. Отдавна спрях да си вярвам или поне да си вярвам напълно. Постоянно се съмнявам в себе си и се боя да вървя по пътя си.

- Не съм забелязал – възрази топло домакинът.
- Защото го крия – горчиво се засмя гостът и отпи глътка от виното си.
- Положително ще споделя нещо банално, но наистина човещите сме несъвършени животинчета. Страхуваме се, озъртаме се, колебаем се, тъпчем на място. Има ли нещо по-нормално от това? Кой жив човек не би изпитвал съмнения на твоето място!

По-младият отново поклати глава. Вече мислеше за друго.

- Нека ти призная нещо – рече след малко. – Не изпитвам нито гняв, нито злоба, нито съжалявам кой знае колко, че попаднах в такова положение. В такъв капан. Не се упреквам, че го допуснах, доколкото изобщо зависеше от мен. Гневя се на себе си, че съм толкова плах, толкова малодушен, че ми липсва куража с леко сърце да пристъпя напред и да свърша каквото съм намислил. И баста!

- Познаваш ли някого, който с леко сърце да пристъпя напред и да вика: „И баста!“
- Познавам.
- С леко сърце? – натърти домакинът.
- Е, вероятно не със съвсем леко...
- Така и си помислих.
- Но това не ме оправдава, че напоследък съм се превърнал в нерешителен, в безхарактерен мекушав мърляч!

Гостът несъзнателно погледна към библиите. Усети се чак когато проумя какво гледа.

- Точно така – протегна ръка домакинът и взе дебелата книга. – Дойде време да почетем за боязънта, за нерешителността, за малодушието, за съмненията в самите нас.

Ето така се получи. Гостът бе очаквал мек, добронамерен, полезен за себе си разговор с най-добрия си приятел. А се получи вечер, посветена на библията, по-скоро на евангелията, а още по-точно – на една мъничка частица от деянията на апостолите приживе на Христа, на Учителя си, както са описани тези деяния в евангелията. Не че разговорът не беше мек, добронамерен, полезен и за двамата, просто се отмести в друго измерение.

По-възрастният отвори евангелието на Матей, глава 26-а.

- Понеже нали рекох, че човещите сме несъвършени животинчета – промърмори тихо. – Нека сега добавя: всички човещи. И най-, най-достойните измежду нас.

И зачете стих 17-и и 18-и: „А в първия ден на празник Безквасници пристъпиха учениците към Иисуса и Му рекоха: де искаш да Ти приготвим да ядеш пасхата? Той рече: идете в града у еди-кого си и му кажете: Учителят казва: времето Ми наближава, у тебе ще правя пасхата с учениците Си.“

- Това е Велики четвъртък – уточни домакинът.
- Да, да – отзова се гостът.
- Напоследък ми се наложи да се поровя из евангелията. Уж ги знам почти наизуст, а се оказва, че някои неща са щели да ми избодат очите, но пак не съм ги проумявал.
- Да – рече тихо гостът.

- И тъй, те изпълняват всичко, приготвят пасхата. Навсякъде е едно и също: и при Матей, и при Марко, и при Лука. Само у Йоан е малко по-различно. Но в случая това е извън темата ни.

Гостът нищо не каза.

- Веднага следва покъртителното откровение на Христа за предателството. Разбира се – във всички евангелия. Слушай.

Домакинът започна отново с Матей, стихове от 20-и до 22-ри: „А когато се свечери, Той седна на трапезата с дванайсетте ученика; и когато ядяха, рече: истина ви казвам, един от вас ще Ме предаде; те се много наскърбиха, и всеки от тях почна да Го пита: да не съм аз, Господи?”

- Няма почти никакви разлика – вдигна глава и кимна към старото фототипно издание. – Ето как е тук.

Отвори го сръчно съвсем близо до търсения текст и го прочете: „И когато се свечери, той седна на трапезата с дванайсетте ученика. И като ядяха, рече: Истина ви казвам, че един от вас ще ме предаде. А те, пренаскърбени, почнаха всички един по един да му казват: Да не съм аз, Господи?”

Домакинът бе оставил синодалната библия отворена и пак я взе в ръце. Само че преди това меко произнесе:

- Ти си порядъчен човек като мнозина свои събратя. И Бог знае защо се смяташ за боязлив, нерешителен, малодушен, съмняваш се в самия себе си. Да не пропуснах нещо?

Гостът само се поусмихна.

- А апостолите са велики люде – продължи най-добрият му приятел. – Избрани са от Христа да проповядват вярата му! Велики люде ще проповядват велико учение! Да забелязваш някъде смелост, решителност, самоотвержение, непоколебимост?

Гостът гледаше някъде на запад, накъдето бе обърнат кухненският прозорец, и мълчеше.

- Продължавам с Марко – съобщи по-възрастният. – Нека видим да не би Матей да ни е описал Тайната вечеря неточно или изкривено.

И зачете стихове 18-и и 19-и от 14-а глава: „И когато бяха седнали на трапезата и ядяха, Иисус рече: истина ви казвам, един от вас, който яде с Мене, ще Ме предаде. А те почнаха да скърбят и да Му казват един след друг: да не съм аз?”

- А сега Лука.

Домакинът прехвърли страниците и продължи със стихове 21-ви, 22-ри и 23-ти на 22-ра глава: „Но ето, ръката на тогова, който Ме предава, е с Мене на трапезата; прочее, Син Човеческий отива, според както е определено; но горко на оня човек, чрез когото се предава. И те почнаха да се питат помежду си, кой ли ще е от тях оня, който ще направи това.”

- И тримата евангелисти са единадушни, нали? Единайсет велики люде се боят, всеки от тях се бои, че може да е той. Нека видим как е при Йоан.

Гостът все така гледаше на запад, ала очите му не виждаха нищо от външния свят.

Приятелят му зачете евангелието на Йоан, глава 13-а, стихове 21-ви и 22-ри: „Като каза това, Иисус се смути духом, засвидетелствува и рече: истина, истина ви казвам, че един от вас ще Ме предаде. Тогава учениците взеха да се споглеждат един други, недоумявайки, за кого говори.”

- При Йоан отново е малко по-различно, но смисълът не се променя – пак остави свещеното писание отворено по-възрастният.

По-младият извърна очи от прозореца и кимна в съгласие.

- Никога не съм се замислял – призна почти шепнешком. – Толкова е очевидно, а някак съм го приемал за даденост. Странно е. Всеки един от апостолите допуска, че е възможно да носи предателството в себе си. Странно...

- Странно е само ако забравим, че те са хора като всички нас.

- А един от тях не само го носи, той вече е извършил предателството. Той вече се е договорил за трийсетте сребърника!

- Нали? А Христос сякаш им напомня за човешката им слабост, като говори за предателството в бъдеще време.

- Изпитва ги някак си, кара ги дълбоко да се вгледат в себе си.

- И това. Не съм свършил, но още сега искам да ти кажа нещо, което...

Домакинът спря наред дума и с едно движение изля цялата чаша вино в гърлото си.

- Чудесно вино впрочем! – сипа си нова чаша и тупна бутилката пред госта си. – Та да ти кажа още отсега: когато всеки измежду избраниците Господни се поти дали точно той няма да предаде Господа си, проблемът с нашите страхове, с простосмъртните ни колебания и нерешителност, с малодушието ни, тоя проблем май че изплува в малко по-особена светлина. Спокойна светлина. Кротка светлина. Смирена светлина. Или?

- Продължавай – вметна гостът, наля си и той пълна чаша.

- Има още от това вино – проследи движенията му най-добрият му приятел.

- Няма да проявя малодушие пред виното ти – рече по-младият, поотпусна се.

- Продължавам – заяви някак строго по-възрастният.

Вдигна отново синодалното издание, върна се на 26-а глава от Матей.

- Следва пак нещо странно само на пръв поглед, ала ние нали приехме, че апостолите са хора като всички нас. Така че няма нищо странно как протича Тайната вечеря по-нататък. Христос им казва, че всички те ще се съблазнят тая нощ. Всички, без изключение. Ето при Матей, 31-ви стих: „Тогава Иисус им каза: всички вие ще се съблазните поради Мене през тая нощ; защото писано е: „ще поразя пастира, и ще се пръснат овците на стадото”.

Домакинът отгърна на евангелието от Марко, което си бе отбелязал с част от салфетка, и прочете 27-и стих на 14-а глава: „И казва им Иисус: всички вие ще се съблазните поради Мене през тая нощ; защото писано е: „ще поразя пастира, и ще се пръснат овците”.

- Същото, както виждаш – рече, без да вдига поглед, и отгърна обратно на Матей. – Какво става обаче? – прокашля се и продължи някак още по-глухо: – Ами нищо странно не става, всичко си е съвсем по човешки. Хората, които допреди малко не бяха на себе си, които се питаха „да не съм аз”, които се споглеждаха потресени, сега започват да се бият в гърдите и да се кълнат, че няма да го предадат. Пак всички, пак без изключение. Понеже неувереността е право пропорционална на биенето в гърдите. Искаш ли да пийнеш?

- Да – отвърна веднага другият.

По-възрастният остави библията отворена, протегна ръка:

- Наздраве!
- Наздраве!
- И тъй, Матей, от 33-тия до 35-ия стих.

Домакинът зачете бавно: „Тогава Петър Му отговори и рече: дори и всички да се съблазнят поради Тебе, аз никога няма да се съблазня. Иисус му рече: истина ти казвам, че тая нощ, преди още петел да пропее, три пъти ще се отречеш от Мене. Петър Му казва: ако потрябва дори и да умра с Тебе, няма да се отрека от Тебе. Същото рекоха и всички ученици.”

- Забелязваш ли – „всички ученици”! Същото е и при Марко.

И той прочете от 29-ия до 31-вия стих: „А Петър Му рече: дори и всички да се съблазнят, аз обаче – не. Иисус му казва: истина ти казвам, че днес, в тая нощ, преди петел дважд да пропее, ти три пъти ще се отречеш от Мене. Но той още повече настояваше: ако потрябва дори и да умра с Тебе, няма да се отрека от Тебе. Същото казваха и всички.”

Домакинът отгърна при отбелязката на Йоан.

- При Йоан обаче има нещо интересно, просто за твоё сведение. – Усмихна се топло, радостно, по детски. – Навсякъде в евангелията Петър е готов да умре за Христа, готов е да даде живота си за него. Само в нашата синодална библия Петър е готов да жертва душата си.

Гостът шумно се размърда.

- Проверих в две английски версии. И в библията на крал Джеймс, и в новата международна версия Петър дава живота си. Така е и в моето старо фототипно издание.

Домакинът почука по малката книжка, поколеба се, после реши все пак да я отвори и прочете 37-и и 38-и стих на 13-ата глава: „Петър му казва: Господи, защо да не мога да дойда след тебе сега? Животът си ще дам за тебе. Иисус отговори: Животът си ли за мене ще дадеш? Истина, истина ти казвам, Петелът няма да е попял, преди да си се отрекъл три пъти от мене.”

- Красиво, нали? Петелът няма е попял, а не пропял? И Петелът с главна буква, сигурно е печатна грешка. А сега чуи как изведнъж се появява Петровата душа!

Гласът на прошарения мъж звучеше съвсем глухо, докато разгръщаше пак синодалното издание: „Петър Му рече: Господи, защо не мога да дойда подире Ти сега? Душата си за Тебе ще положи. Иисус му отговори: душата си ли за Мене ще положиш? Истина, истина ти казвам: не ще пропее петел, докле три пъти не се отречеш от Мене.”

- Звучи някак по-тържествено, по-възвишено – обади се гостът. – И същевременно е по-меко, по-сърдечно.

Поклати глава.

- Не знам... Така повече ми харесва...

- И аз не знам. След толкова преводи от един на друг, на втори, трети и пети език, след толкова версии само Господ знае какво му е казал Петър. Така или иначе нашенските отци правилно са приравнили душата и живота. То си е едно и също в случая.

Домакинът затвори дебелия том и се позасмя.

- Възниква въпросът защо свещените текстове свидетелстват само за отречението на Петър. Разбира се, няма да допускаме, че Христос греши и останалите не са се

съблазнили по един или друг начин пак до степен на отречение. Юда отделно. Предполагам, причините за изключителното внимание към Петър са две. Той все пак е камъкът, върху който ляга църквата Христова. Полага му се. И второ, което е сякаш по-важно според мен – да ме простят и Господ, и самият свети Петър. Мисля си, че Петър най-много се хвали, най-високо вири нос и най-гръмогласно се перчи, та затова подробно ни е описано как три пъти се съблазнява. За което впрочем бе и надлежно предупреден.

Напрежението в очите на по-младия малко утихна. Дори протегна вилица да си вземе резенче луканка, парче кашкавал. Домакинът го изчака да си досдъвче.

- Виж сега – проговори полека, наблюдавайки внимателно приятеля си, – може би ти изчетох всичко дотук най-вече заради препирнята у Лука. Единствено Лука ни е оставил свидетелство за тази препирня. Няколко думи само, ала какви! Слушай какво пише Лука.

По-възрастният отвори за последен път дебелия библия и зачете 22-ра глава, стих 24-ти: „А имаше и препирня помежду им, кой от тях да се смята за по-голям.”

- Допускам, че тези мъже се препират, понеже не са смирили достатъчно. През оня Велик четвъртък все още са били горделиви, липсвало им е истинното смирение, на което ги е учил Учителят им. Учителят ни. А липсата на смирение винаги води до страх, до несигурност в себе си, до нерешителност, до малодушие... А в един от дванадесет случаи – и до най-греховно предателство. Космическо предателство.

По-младият безшумно допи виното.

- Ще ти кажа и още нещо. Докато тече препирнята, апостолите не са още велики люде. После се превръщат в такива. Чак после, когато отговорността за съдбата на свещеното учение на Христа ляга върху плещите им. И те я поемат и са достойни за такава грандиозна отговорност. Обезсмъртяват се, бидейки съответни на небесната си отговорност. Но това е друга тема.

Домакинът разпери ръце и по всичко изглеждаше, че е привършил. Ала не беше.

- Ето така е било при апостолите – добави благо след една предълга минута. – А какво остава за нас, грешните и немисловните бебета, оплетени в паяжините на заблудите и амбициите си...

Гостът се пресегна и за секунда-две сложи дланта си върху неговата.

- Е, така вече е по-добре – каза високо домакинът и стана да донесе втората бутилка вино.

Пчеларят

Стръмният коларски път правеше остър лъв завои и продължаваше право нагоре покрай бърдото. Кафяво-жълтите пясъчливи скали, тук-там надвиснали заплашително, се препичаха почти голи на лятното слънце. Пролетните потоци бяха изрязали дълбоки бръчки през лицата им, където наредко се бяха задържали инатливи борчета и ниски храсти. Коловозите на пороите цепеха напречно неравния път и се губеха надолу сред тревите и дървесата на мекия хълм.

Да, хълмът вдясно се спускаше полегато към дълбокия пролом на реката, която не се чуваше чак дотук. Част от хълма досами пътя бе парцелиран, оградки от преплетени пръти бележеха имотите, а тревата там бе косена, плодните дръвчета – подрязани, меракливи бяха сковали дори барачки за инструменти или за каквото там им трябваше.

След дългата права следваше десен завои. Тъкмо преди завоия туристът видя самоделната пейка между двата стари бора. С облекчение отметна раницата си и я стовари на пейката, отпусна се до нея. Бе съвсем тихо. Птичка да изписка наредко, ветрецът да прошумоли едва-едва. Отдолу мируваха десетина кошера, огрени от обедното слънце, тъмнозелени, стари, красиви.

Човекът бе вече на години и тъгата го клъвна лекичко. Не го заболя. Отдавна беше свикнал да се справя с убожданията ѝ, когато тихото, старото и красивото умиротворяваха душата му. Прогони бързо тъгата и се опита да бъде щастлив.

- Само е за разходка днес? – сепна го пчеларят.

Господ го знае откъде беше се появил със защитна маска в едната ръка, а другата вдигната за поздрав. Да беше най-много на десетина-петнайсет метра надолу, ама говореше гръмогласно. Очевидно никак не му беше неприятно, че си има компания.

- Добър ден – отзова се туристът.

- Добър е като всички други – провикна се пчеларят. – Време един път, а жива душа не се е мяркала от сутринта.

Туристът се почувства неудобно, че седи полуизвърнат, стана, помахаше и той кратко и без нужда, бързо прибра ръката си.

- На почивка ли си долу?

- Аха.

- Киснеш се в минералната вода!

Пчеларят весело се разсмя, сякаш му бе трудно да си представи как събеседникът му се кисне в минералните бани.

- Предпочитам да излизам из балкана – рече гостът.

- И на мене така ми се стори. Седни си, седни си! – протегна любезно ръка домакинът.

- Вие ли сковахте пейката? – попита туристът, като седна.

- Аз. Обичам да приседна и да погледам кошерите си, преди да сляза да работя. Пък и хората си почиват, като се разхождат. Такива като тебе.

- Хубаво сте сторили.

- Макар че рядко някой се отбива насам.

- Настрани е, пък е и височко.

- Таман е – каза пчеларят.

- Е, благодаря ви – надигна се туристът. – Отдъхнах, ще продължа нагоре да хапна къпини.

- Що не ми говориш на ти? – попита с усмихнати, ясни очи пчеларят. – На едни години сме.

Другият само поповдигна рамене.

- Моите са шейсет без малко – размахна маската си планинецът.

- Аз ги навърших зимата.

- Ето, виждаш ли! Я слез долу да те почерпя мед!

Туристът видимо се поколеба, но високият глас под него някак властно нареди:

- Не, остави си раницата, не ти трябва! Имам и купичка, и лъжичка, и студена водица, и всичко. Виж, цигари нямам.

- Не пуша.

- Слизай тогава, както си!

Долу имаше друга саморъчна пейка, която не се виждаше от пътя.

Пчеларят го заведе първо при пейката и чак тогава протегна ръка и се представи.

- Иван.

- Веселин.

- Сядай!

Домакинът отиде до нещо като навес, наведе се, порови, клекна, пак бърника, но се върна доста бързо с паничка мед и чаша студена планинска вода. Остави ги на огромния нисък пън, което служеше за маса, седна и мълчаливо зачака оценката за своя и на пчелите си труд.

- Прекрасен мед – облиза и втората лъжичка Веселин.

Не го каза от възпитание или любезност, а съвършено искрено.

- Пчеличките да са живи и здрави. Ала и водицата си я бива.

Гостът дояде меда, изпи водата до дъно, поклати възхитен глава.

- Превъзходно – усмихна се с благодарност.

- Такива ми ти работи – рече тихо Иван.

Нещо в гласа му накара Веселин да трепне. От безметежното спокойствие, което го бе обзело, не остана и помен.

- Тукашен ли си? – попита колкото да прекъсне мълчанието.

Пчеларят помисли малко, преди да отвърне:

- Вече може да се каже. Установихме се тука. От доста години вече.

- Заради пчелите?

- А, не, пчелите са отскоро.

Туристът почака. Сетне понечи да поведе светски разговор за майсторлъка с пчелите, както го помнеше още от дядо си, но почувства, че нещо го спира. Същото нещо го спираше да се надигне, да благодари още веднъж за гощавката и да си тръгне по пътя.

- Обичаш ли живота? – обади се пчеларят.

- Разбира се – отговори предпазливо гостът му.

- Такъв, какъвто е?

- Да – промълви още по-предпазливо гостът му.

- Не живота по принцип, а такъв, какъвто е? – уточни пак Иван.

- Да.
- Вярваш, значи, в Господ – заключи простичко домакинът и живна.
- Дълбоко и от все сърце – каза Веселин.
- Дълбоко и от все сърце...
- Доколкото мога.
- Имаш ли си религия?
- Имам си... Доста напомня християнската.

Пчеларят гръмко се засмя.

- Напомня, а!

Размърда се, поотдръпна се да огледа по-добре госта си, потупа го доверчиво по рамото.

- Христос има ли го в тая твоя религия, дето доста напомня християнската? – подпита хем заинтригуван, хем и весело-радостно.

- Има го. Кажеш-речи, то друг и няма в нея.

- Тогава ще ти разправа какво ми стори Христос – рече ведро Иван.

Скочи, премести празната купичка и чашата на тревата и се настани на пъна срещу пейката, та да гледа госта си в очите, докато говори.

- Преболедувах рак – съобщи така някак делово, сякаш бе изкарал настинка на крак. – Превъзмогнах го, нищо ми няма, здрав съм като едно време.

- Много се радвам – вметна мило туристът.

- Виждам, сполай ти – кимна пчеларят. – Дори се хващам, че забравям вече. С дни не се сещам какво преживях.

- Сигурно е било ад.

Веселин едва произнесе дежурното клише и се ядоса на глупостта, която изтърси. Опитва се да не показва яда си.

- Ад – повтори замислено и някак учудено Иван, сякаш за първи път чуваше тази дума.

Очите му внимателно следяха израза върху лицето на госта му.

- Много си взискателен към себе си – рече.

Другият преглътна.

- Искаш ли още вода?

- Да, моля.

- Веднага.

Върна се с чашата и започна да говори бързо и подредено. Очевидно бе успял да премисли думите си.

- Да, беше ад. Но не мисли, че ще ти приказвам за болници, за процедури и мъки, за смърт. Или за пари, за уж безплатни лекарства, дето ги няма, а ако ги има, не са безплатни, за здравната каса или по-скоро за болната каса, за всичката тая мерзост, дето някак неусетно свикнахме с нея! Не, драги ми Веселине! – Мъжът направи широк жест, който явно изразяваше смирение, благоговение и – странно – гордост. И глухо добави: – Тук не е редно да се говорят такива неща.

Помълча, заслушан в жуженето на пчелите, в птичия цвъртеж, в дишането на лятото.

- Пък и ги гледаш всяка вечер по телевизията – продължи равно. – Мерзостите.

Млъкна. Прибра се навътре. Вдигна глава, впери бистрите си очи в госта си.

- За друго ще ти разкажа – протегна длан, сякаш го успокояваше да не се тревожи. – Воля за живот имах колкото щеш, че и отгоре. Ала на приливи и отливи. Надигаше се волята, набъбваше – и току се оттичаше, секваше. Липсваше ми философия, с която да поддържам и да подгрявам волята си за живот. И чуй сега с каква философия бях осенен свише! Понеже и аз вярвам дълбоко и от все сърце...

Пчеларят се сепна.

- И да ме питаш защо не си взех вода и за себе си! – промърмори без яд, изтича до навеса и се върна с голямо старовремско канче без дръжка.

Туристът се взираше нагоре към пътя, към пясъчните над пътя, към небето над пясъчните.

- Бях осенен още в началото – поде отново Иван, но много по-тихо. – Това ме спаси: и самото осеняване, и дето беше още от началото. Като мина първоначалният стрес, като поутихна ужасът от смъртта, взех да разсъждавам така... А време за разсъждаване – дал Бог. Та си казах: животът ми само мой ли е? Не е – отвърщам си. Той принадлежи и на този, който ми го е дал. С други думи, животът ми е някакъв вид битие на Бога, някакъв род битие на Бога, някакъв начин на битие на Бога, следователно аз се боря не само за моя си живот, а и за Бога у мен, за съществуването му у мен и чрез мен. Объркано ли ти звучи?

- Напротив – поклати глава Веселин.

Пчеларят дълго не откъсна поглед от очите му.

- Разсъждавах нататък... Ако Божията воля бе да си ида при него, тоест да не съм жив като земен човек и да спра да бъда някакъв вид земно негово битие, а да продължа живота си като безсмъртна душа ли, като нещо друго ли, изобщо както ми се полага – в такъв случай Бог щеше да си ме прибере тутакси. Съгласен ли си?

- Така и става най-често – кимна гостът.

- Щом не ме прибира обаче, а той не ме прибираше месеци наред, въпреки че всичките медици на света предричаха тъкмо това, значи, викам си аз, трябва преди смъртта да изживея нещо различно от страха пред смъртта. Нещо различно от отчаянието пред смъртта. Нещо различно от капитулацията пред смъртта. А може би, ако не вдигнех бялото знаме, щях и да оцелея. Знае ли някой простосмъртен кое какво задвижва и кое какво възпира... Когато осъзнах всичко това, волята ми за живот престана да се разплисква. Никъде не мърдаше, а и растеше, растеше!

Веселин слушаше мълком.

- Ако ракът ми е изпитание, казвах си, след което изпитание следва смърт, тогава трябва да си го изживея изпитанието тъкмо като изпитание, сиреч стоически, като боец.

Като че се бяха наговорили, двамата едновременно посегнаха към водата си.

- Ако обаче ракът беше изпитание, след което ми се полагаше живот, е, още по-ясно, тогава пак ще се боря с всички сили, за да заслужи този дарен живот и за да го живея дълго.

Пчеларят Иван разпери ръце. Бе свършил.

- Оцелях – добави сякаш протоколно. – Ето вече дванайсета година! Прегледи, изследвания – все едно нищо никога не е било. Край, като с магическа пръчка.

Преместихме се тук, ходя по балкана, вдигам тежко за годините си, помагам на близките си. Че какво още да искам – денят ми е пълен.

Изправи се от пъна, посочи с ръка към бездънното синьо небе.

- Славя Бога – усмихна се едва-едва. – Да не пропуснах? За мен Бог и Христос са едно и също. Е, може би – почти едно и също. Ама съвсем малко почти.

И пак се усмихна, но широко.

- Толкова се радвам за теб – рече с усмивка и Веселин, докато се надигаше.

Стояха един срещу друг от двете страни на пъна и се гледаха усмихнати.

Веселин прецени, че едва ли ще чуе нещо повече, и се канеше да протегне ръка. Ала Иван не мислеше така.

- Да ти доверя още нещо – рече някак закачливо, без да сваля очи от очите на госта си. – Животът ми харесва до прималяване. Дъхът ми спира, толкова ми харесва! Всичко в живота. Дори и грозното, дори и лошото, дори и страшното. Без тях как ще оценим... Както и да е. По очите ти познавам, че разбираш какво ти говоря. Друго исках да ти споделя. Като претегля най-хубавото измежду най-хубавото в живота, само да не кажа голяма приказка, ама още ми е най-приятно да спя с жена си. Правим секс с нея – ракът, да знаеш, помага на секса. На по-сетнешния секс.

Иван се засмя ведро, от сърце. Досуц както вярваше в Господ.

- Правим секс и сме щастливи – заяви високо и протегна ръка.

Веселин охотно отвърна на ръкостискането му, докато благодареше за меда, за водата, за раздумката.

Иван обаче не пускаше ръката му. Не стискаше вече, не я друсаше. Просто я държеше здраво.

- Добре си е да си жив – промълви повече с устни.

Веселин го чу, но не намери какво да каже.

- Хайде, че имам още много работа – рече благо пчеларят, извърна се и се завтече към навеса си.

Любов

- Не се държах добре.
- Не това е проблемът.
- Не се въздържах.
- Не търсиш там, където трябва.
- Не проявих разбиране.
- Не е това.
- Не проявих толерантност.
- Не е проблем.
- Не беше ли проблем да те сравнявам с бившата си жена, с други свои връзки.
- Не мисля.
- Не се гордея с поведението си.
- Всичките ни реплики започват с „не” – отбеляза жената.

Мъжът утихна като пресечен, след малко кимна и погледна към телевизора в ъгъла. Бе изключил звука да не им пречи, но бе оставил картината. По-лесно му беше, ако нещо мърдаше в ъгъла. В момента извънредно енергично мърдаше тексаският рейнджър Кордел Уокър, докато размазваше физиономииите на неколцина дребни гангстери. Едва минаваше осем часът и сериата току-що започваше.

- Ако ти е интересно, пусни си звука – обади се жената.
- О, не! – извърна се мъжът към нея. – Извинявай, замислих се.
- За какво?
- За нас. Убий ме, ама не мога да разбера защо се обърка всичко.
- Не можеш ли?
- Разбира се, че мога... Искях да кажа, не мога да разбера защо се обърка точно по този идиотски начин. Уж всичко е ясно, а се обърка. Помежду ни винаги всичко е било ясно, нали?

- Продължавам да го вярвам. Затова и не мисля, че нещо се е объркало. Струва ми се, че дойде времето да се решим, ала се изложихме и двамата.

- Как така двамата? – сепна се той.
- Така спонтанно извика, че не успя да скрие надеждата, която звънна в гласа му.
- Двамата – повтори тя.
- Аз се изложих. Бих използвал и други думи, ала в неделя си изчерпах квотата от простотии и ругатни. Боже, четири дни ли минаха?
- Четири.

Беше четвъртък. Вече четвърта вечер мъжът се връщаше от работа в уютната си квартира под наем, състояща се от две стаи и кухня, вечеряше, сядаше пред телевизора с изключен звук и от време на време поглеждаше как мърда тексаският рейнджър Кордел Уокър; после, след девет часа, сменяше канала и наблюдаваше мърдането на полицейския лейтенант от Маями Хорейшо Кейн; след десет часа преместваше на някаква друга програма, ала не помнеше нито името на сериала, нито името на главния герой, който мърдаше на екрана. След единадесет часа заспиваше.

Нито веднъж от неделя не бе имал възможност да разговаря с жената, която обичаше от две години и половина.

- След като е дошло времето да се решим, защо не се решихме? – наруши тишината мъжът. – Какво толкова ни попречи да се решим?

- Ти не се реши – уточни меко жената.

- Нали уж и двамата се бяхме изложили! – натърти той и веднага съжали.

- Изложихме се и двамата, но само ти не се реши.

- Вярно.

- Мога да ти споделя и защо. Понеже питаш.

- Знаеш по-добре от мен, така ли?

- Просто знам.

- Слушам те.

- Ти си минал по тоя път, нормално е да те е страх. Кой би искал да повтаря миналото си, което му е донесло страдания? Аз не съм опитвала, но преживях онези две сравнително дълготрайни връзки. Знаеш. Така или иначе свикнали сме да бъдем самостоятелни, и то доста отдавна.

- И какво ми попречи да проявя смирение пред обстоятелствата? И то обстоятелства, които сам съм създал и на които държа? Които ми харесват, които дори обичам, дяволите да ги вземат! Какво ми попречи да проявя смирение пред мъдростта на живота?

- Вероятно не всеки, който учи другите на смирение, е способен да го проявява в действително драматични обстоятелства.

- Не уча никого на смирение!

- Извини ме.

- Само се опитвам да споделям размислите си за разни отживелици, между които и смирието.

- Извини ме.

Мъжът премести поглед към монитора. Рекламите бяха свършили и тексаският рейнджър Кордел Уокър вече бе открил кой е главният злодей, но засега все още размазваше физиономиите на най-приближените му гангстери. Минаваше осем и половина.

- Да продължа ли? – попита любезно жената.

- Разбира се.

- Попречи ти да бъдеш смирен твърдоглавието ти. Често си твърдоглав дори и пред мъдростта на живота. От време на време – като в неделя – не умееш да видиш очевидното. При цялата ти чувствителност.

- Какво бе очевидното в неделя?

- Не само в неделя, а и сега е очевидно. Ще ти отговоря, но преди това нека да ти напомня, че те обичам. Въпреки постоянното ти твърдоглавие и непостоянното ти, слава Богу, неумение да виждаш очевидното.

- И аз те обичам – пое дълбоко дъх мъжът.

- Ако не ме обичаше, не бих разговаряла с теб – въздъхна жената. – Очевидното е, че скоро ще стана на четиридесет години...

- Не е скоро – рече твърдоглаво той.

- Скоро е – рече търпеливо тя. – И искам дете. Сега, тоест след девет месеца. Ако е рекъл Господ, искам да родя колкото се може по-бързо. Искам детето ми да завърши

училище, преди аз да навърша шейсет. Искам да видя внуците си, понеже ако детето ми е като мен, тогава ще се наложи да доживея почти до осемдесет.

- Очевидно – произнесе глухо той.

- Очевидно е, че за такова нещо не се моли – продължи меко тя. – И тъй като си имам собствено жилище и хубава работа, взех си няколко дрешки от гардероба ти заедно с четката си за зъби и си се прибрах в къщи за постоянно, вместо да кръстосвам като чергарин между двата апартамента. Очевидно е, че мога да си седя бездетна и без теб.

- Извъртя някак нещата.

- Нищо не извъртам. Поне не в момента. Попитах те като най-близкия ми човек на този свят защо е нужно да плащаш наем, като можеш да се пренесеш при мен и да се съберем. Споделих на най-близкия си човек на този свят, че искам да имам дете от него. Сиреч от теб. Веднага по възможност. Не виждах и не виждам нищо лошо прекрасната ти дъщеря, с която чудесно се разбираме, да си има братче или сестриче. Момичето държи на теб, а и самата тя вече може да бъде майка, понякога ще ми помага да гледам бебето. И какво стана – изложихме се.

Мъжът не продума, а се извърна към телевизора. И вторите реклами бяха минали. Тексаският рейнджър Кордел Уокър вече бе заклешил главния злодей и размазваше физиономията му, преди търпеливо изчакващите полицаи да щракнат белезниците. Наближаваше девет часът.

Човекът бе потънал в мислите си, ала автоматично превключи с дистанционното, когато дойде времето на полицейския лейтенант от Маями Хорейшо Кейн, който веднага се захвана с някакъв много заплетен случай. Мъжът нямаше как да вникне в заплетения до крайност криминален възел, тъй като нито чуваше заради изключения звук, нито гледаше с неவிждащия си взор, обърнат дълбоко навътре. Първите реклами не го извадиха от унеса му. Странното и донякъде комичното бе, че го стресна и мигом го върна в хола му не друго, а лейтенантът от Маями Хорейшо Кейн, по-точно онзи жест на господин Кейн с ръцете на кръста, полуизвърнат към цялата сложност на заплетените казуси, които решаваше.

Мъжът също се извърна, но жената бе излязла от хола му. Сърцето му се сви болезнено. Физически го заболя, дори се уплаши от непознатата болка. Разтри гърдите си, успокои дъха си. В този момент тя се върна с чаша вода и се настани на мястото си. Той безмълвно я проследи, облекчено протегна ръка и доизпи чашата си на екс. Силният, но мек алкохол меко опари гърлото му и благодатно се плъзна надолу.

- Доста пиеш напоследък – подхвърли без упрек тя.

- Ще спра – отвърна бързо той.

- Оценявам такта ти да кориш само себе си, но ми се струва, че не е редно да не ти споделя аз какво мисля за собственото си поведение.

Говореше така, сякаш продължаваше току-що прекъснатата си мисъл, сякаш поне половин час в дома му не бе властвало мълчанието.

- Има ли смисъл вече? – попита почти шепнешком мъжът.

Прокашля се да оправи гласа си. Усещаше главата си съвсем леко замаяна.

- Не търся смисъла – рече тя. – Стремя се да постъпя както е редно между нас.

- Винаги си се стремяла.

- О, благодаря.

- Толкова те обичам! – произнесе високо и ясно мъжът.

Очите им се срещнаха. Неговите – влажни, едва-едва изцъклени, съкрушени. Нейните – търпеливи, топли, ласкави.

- В неделя не проявих най-вече такт. Не проявих и търпение да ти обясня защо мисля, че е дошло времето да се решим. Ти не си длъжен да преценяваш времето, както аз го преценявам.

- А какво ми пречеше да те чуя, да вникна, вместо да се репча в твърдоглавието си?

- Попречиха ти много неща, ала може би най-важното е, че ти липсваше женската ми нежност. Не бях мека с теб, не те приласках така, както съм го правила много пъти, когато те правех щастлив. Знам, че беше щастлив с мен. Знам го не само защото си ми го казвал.

- Изглежда толкова просто.

- То е просто. Ние го усложняваме. Аз може би повече от теб. Усложних го с глупавата си обидчивост: как може една жена да се обижда от отказа на някого да се ожени за нея! Да се обижда! Смешно е...

- Не е смешно.

- Усложних го – продължи равно тя – с припряното си изнудване. Напълно осъзнавам, че почти се опитвах да те изнудя. Усложних го с неспособността си да проникна отвъд външната стена на реалността. Не проумях, че животът ми ме е преместил в друга плоскост, че ме е изправил пред дверите на съдбата ми. Не говоря много ясно. Разбираш ли ме?

- Да.

- И вместо да почукам кротко на тия двери, вместо да почукам кротко и мило на портата на сърцето ти, аз натисках звънеца дълго и грубо, и невъзпитано, и някак яростно. А не съм такъв човек. Защо тогава го сторих?

- От страх – каза мъжът.

- Нали? Винаги и вечно все този страх!

- И мене ме страх. Бих искал да знаеш, че може би го искам повече от теб, но ме е страх да не те загубя, ако се събера за постоянно. Страх ме е, имам опит. А и виждаш какво става около нас.

- Нищо не става около нас. Всичко става у нас. На теб ли да го напомням?

- Недей.

- Всичко става у теб и у мен. И никъде другаде.

- И в момента ли?

- И в момента.

- В момента усещаш ли, че те обичам повече от себе си?

- Исках да кажа...

- Усещаш ли в момента, че откакто те познавам, те обичам повече от себе си?

Тя пак не отговори.

Той огледа празната стая. Вслуша се в мълчанието на празния си дом. Стисна дистанционното в ръката си. Тази вечер щеше да пропусне късния сериал, дето не му помнеше името. Преди да изключи телевизора, хвърли последен поглед към монитора.

Лейтенантът от Маями Хорейшо Кейн – с ръце на кръста – тъкмо казваше нещо извънредно поучително на подчинените си, а те кимаха очаровани. Бе почти десет часът.

Мъжът се потътри през празния си дом към банята. Ръката му бе на електрическия ключ, когато се звънна кратко, деликатно, възпитано. Сърцето му се качи в гърлото. Той не помръдна, дори не свали ръката си от ключа за банята. Стоеше в полумрака на коридора, вперил поглед в шпионката на външната врата, а светлината откъм хола правеше всичко да изглежда още по-нереално. Включително шпионката на външната врата, която приличаше на отвърстието на невидима пистолетна или Бог я знае каква цев.

Чакаше изтръпнал.

Пак се позвъни. Кратко, деликатно, възпитано.

Той преглътна с усилие, светна лампата в коридора, отвори с видимо потреперващи ръце.

Жената стоеше на прага му. Нито произнесе дума, нито престъпи навътре. Просто го гледаше в очите и чакаше изтръпнала.

Мъжът излезе на площадката и здраво я прегърна. Стискаше, стискаше с видимо потреперващите си ръце, докато не усети, че ѝ причинява болка. Пусна я уплашен, хвана я внимателно за ръката и бавно я поведе навътре.

И той не бе произнесъл нито дума.

Нощ

Мъжът безшумно приближи по пътеката между седалките.

- Добър вечер – поздрави съвсем тихо.
- Проблем ли има? – поизвърна се шофьорът.
- Не, не, всичко е наред.
- Казвайте!
- Искате ли компания? – попита мъжът.
- Обикновено не.
- А тази нощ?

Автобусът гълташе магистралата със сто километра в час, осветената от фаровете лента обречено летеше право под гумите му. Изглеждаше някак нереално, докато мъжът наблюдаваше така отвисоко. Нереално, но своеобразно красиво.

- Често ли се друсате нощем по рейсовете? – обади се водачът.
- За първи път ми е.
- Виж ти!
- Колата ми е развалена.
- Ами да опитаме.
- Благодаря – рече мъжът и седна удобно на горната стъпенка на предната врата.
- Ама не е редно – добави внезапно другият.
- Аз няма да ви досаждам.
- В смисъл?

- Не държа да ме слушате. Но тъй като ще съм сигурен, че не спите, това би ме окуражавало.

Шофьорът се усмихна в тъмното.

- Всички ли спят отзад? – пошепна.
- Вероятно. Поне тия около мене вече дремеха.

Водачът погледна през рамо към колегата си, който блажено спеше на първата седалка. Автобусът въпреки съвсем не беше пълен.

- Изприкажи се, братко – произнесе меко шофьорът. – Път много.

- Трябва да отидем сто пъти до морето и да се върнем обратно, докато се изприкажа най-много до половина. Поне да почна...

- Давай, давай! – подкани го водачът и кой знае защо намали малко скоростта.

Равномерният глух шум на мотора изобщо не им пречеше.

- Одеве отзад си говореха какъв купон ги чака тая седмица – каза бързо мъжът. – Животът не е купон – добави веднага и направи дълга пауза. – Посветил съм част от втората половина на собствения си живот на една голяма цел. Според мен голяма. Целта ми е да споделя с колкото може повече хора, че животът не е купон. Още по-малко пък е шурув купон.

Слушателят му го погледна за кратко, но не се обади.

- Пускат една идиотска реклама напоследък. И тя е като повечето идиотски реклами, но е и различна. Тази, без да ще, носи огромно, скрито от самите ѝ създатели значение. Бременна е с красноречиво послание, ала коремът ѝ не е издут и никой не забелязва какво крие в утробата си. А рекламата, тоест посланието в утробата ѝ, ни

съобщава, че можем да си осигурим голям купон за два лева на месец. С нещо си. Мисля, че беше някакъв мобилен телефон. В тази идиотщина е концентриран огромен дял от модерната ни народопсихология.

Слушателят му пак го измери за кратко и пак не проговори.

- Тук няма манипулация. Никакви тъмни сили не мътят главите на хората с тая тъпа реклама. Никакви чуждоземни мръсници не плетат интриги и не се гаврят с народното лековерие. Тая реклама е сътворена тук и от нас, защото все още има пазар за нея – тук и сред нас. Хваща дивиш тая реклама все още, иначе нямаше да я има. Ние все още вярваме, убедени сме, че срещу едно евро месечно можем да получим покана за купон. Почти безплатно да получим покана за купон. Да ни дадат да купонясваме за без пари. Включително шуру да купонясваме. Въпреки обезверяването, въпреки апатията, въпреки отчаянието нашата вяра е все още жива. Никакъв печален опит, никакви горчиви разочарования, никакви преживени трагедии не са способни да изкоренят тази езическа вяра. Ние продължаваме да вярваме, че има безплатни обеда, че е възможно да има безплатни обеда кой каквото ще да ни приказва и както ще животът да ни учи. Съответно вярваме и в безплатните шури купони. Животът ни е съответен на тази сляпа идиотска вяра.

Шофьорът неволно намали още скоростта, преди да попита:

- Как споделяш с колкото може повече хора, че животът не е купон?

Продължаваше да говори на „ти”, но мъжът въобще не се дразнеше, макар да бе по-възрастен поне с десетина години.

- О, не като тази нощ! – прихна той тихичко. – Не обикалям от човек на човек да му надувам главата.

- А как? – настоя напълно сериозно водачът.

- Пиша.

- Писател ли си?

- Писател съм.

Водачът аха да се поинтересува как се казва събеседникът му, но мило съобрази, че каквото и да е отговорът, картината с нищо няма да се промени, затова предпочете да премълчи. След което размисли и все пак реши да добави, може би вече не чак толкова мило:

- Не чета български писатели. – И уточни безмилостно: – Новите.

- Не е лесно – отвърна мъгляво писателят.

- Странна птица си ти? – отрони по-младият.

- Странен пътник съм аз – кимна в тъмното по-възрастният.

Шофьорът плавно увеличи скоростта до сто километра в час.

- И докъде я докара с купона? – подхвърли.

- Доникъде. Аз не съм важен. Важното е, че всички ние сме я докарали доникъде с купона. Почти седемдесет години вече чакаме шурия купон. Четиридесет и пет се надявахме, че ще ни го дадат безплатен, изпренадахме се, ала така и не го дочакахме. А после прогледнахме, помъдрыхме, развихме се и сега сме готови да заплатим за купона цели два лева. Максимум. Това е таванът.

- Не го ли взимаш много навътре? – вметна водачът.

- Вероятно – съгласи се пътникът.

- Ти гледай своя си живот. Не пречи на другите и си гледай своя си живот. А и не си първа младост, да речеш. – Водачът се усмихна малко неловко. – Извинявай, ама си целият бял вече.

- За какво се извинявате? – поклати глава писателят. – Наистина съм целият бял вече. И въпреки това ми е трудно да присъствам бездушно на такова самоубийство. Масово, всенародно самоубийство. Не че искаме да се самоубием, ала вървим гърбом към пропастта, мислейки си, че ако изобщо има урва, до нея е още много и много далече. Не си гледаме в краката, не надзъртаме през рамо накъде отиваме гърбом. Вторачили сме се някъде пред нас, към равното, откъдето очакваме да дойде купонът, да гръмне шурият купон за два лева месечно.

Побелелият мъж се наведе още по-близо към слушателя си.

- И човеците, и народите се изтощават от чакането. Изтощително е да стискаш десетилетия двата лева, за да си платиш обещания месечен купон. Тялото на всеки народ се изтощава от очакване на чудото. На купона. Дори все по-масовото разочарование и отчаянието не са толкова страшни, колкото е страшно изтощението. Няма човек, който да не е наясно какво се случва с изтощения организъм?

- Май ти си отчаяният – рече шофьорът.

- О, не! – въздъхна дълбоко пътникът.

- Като те слуша човек...

По-възрастният дълго обмисля какво да отвърне.

- Само по себе си да виждаш не означава да си отчаян. Отчаянието е един от изборите как да реагираш на гледката. Никога не съм правил такъв избор. Засега.

Помълчаха няколко километра.

- Вторачени в очакването си за въображаемия по-лесен живот, ние пропускаме благодатта на истинския си живот. – Писателят говореше равно, някак отстранено, като че повече на себе си. – Ние искаме, ние мечтаем да живеем лесен живот, а не живота такъв, какъвто е. И пропускаме значението на тухличките, от които е съграден животът ни. Не им обръщаме внимание. Не виждаме ролята, красотата, величието на тухличката. А всяка, всяка тухличка има значение. Всичко има значение.

Изведнъж мъжът спря, засмя се тихо.

- Спомних си какво изтърси внук ми, месец преди да навърши две години. Още не беше проговорил добре, ала разбираше. Една сутрин искаше да види баба си, ала тя имаше работа. Докато го преобличах, го попитах има ли значение кой от нас двамата с баба му ще го облича, с кого ще обядва и така нататък. След половин минута, когато вече бях забравил какво съм мърморел, хлапето високо и ясно произнесе: „Има.”

Човекът потъна в мислите си.

- Дори децата разбират, че всичко има значение – заговори отново. – Всичко в живота има значение: любовта, раздялата, благословията му на живота, проклетията му, чудесата му, безсмислието му, както често ни се струва... Всяка пращинка от Божията милост, наречена човешки живот, има значение. Животът е велика отговорност. Той е велика магия, която изисква велика отговорност от човеците. Тая Божия магия включва и удоволствието понякога да си правим и купони, но тя самата не е купон.

- На почивка ли отиваш? – попита след десетина километра водачът.

- А, не, отивам да видя внук си – отзова се шепнешком пътникът.

- Далече сте един от друг.
- Да, така се получи.
- Сигурно вече много е пораснал.
- На четири години е.
- Ааа...
- Ако не възразявате – предложи неочаквано писателят, – ще ви разкажа една лична

история. Да видите каква магия е животът.

В този момент обаче вторият шофьор се размърда, поизправи се на седалката и изръмжа съвсем тихо:

- Айде стига сте дрънкали!

Не прозвуча грубо, а по-скоро сънено. Така и не се разбра към двамата ли се обръща или само към белокосия мъж пред себе си.

- Да те сменя, ако искаш? – рече меко на колегата си.

Водачът понечи да откаже, но размисли. Явно му се спеше вече и на него.

Пътникът се надигна полека, пожела им лека работа и пак така безшумно, както бе дошъл, се върна на мястото си.

Красиво и вярно

- Да продължавам ли? – вдигна поглед жената.
- Ти ли питаш? – засмя се кратко мъжът.
- Понеже винаги се интересуваш от такива истории.
- Жената сведе очи и продължи да си играе с чашата за чай.
- Да не закъснееш? – рече домакинят.
- Ще взема такси. Историята си заслужава. А е и кратка.
- Още чай?
- Не.

Мъжът се облегна удобно на любимото си място в кухнята и се приготви да слуша. Гостенката му обаче млече и въртеше празната си чаена чаша с два пръста.

- Кога беше това?

- А, скоро – отзова се ясновидката. – Преди година-две. Жена да видиш. Към петдесетте, но никога не можеш да ѝ ги дадеш. Дама. Изискана дама. Просто излъчва финес. Макар и да беше съсипана. Семпло облечена, с вкус. И абсолютно смачкана отвътре, убита. Просто търсеше утеха. Сяда, тъкмо почва да ми разказва живота си след трагедията...

- Как загива синът ѝ?

- Катастрофа. Още веднага след загубата му нещо става с нея. Нещо се пречупва в нея. За това ми споделяше, когато той се появи. Съобщих ѝ, че момчето ѝ иска да ѝ говори. Беше покъртително какво ѝ наговори.

- А тя?

- Беше на висота. За да се ориентираш – синът е бил богаташ, разлигавен бохем, невероятно талантлив, завършил някаква академия за дизайн във Франция, нагоре-надолу по Париж, Берлин, Милано, не знам си къде. Глезен, капризен, майката – също, самата тя винаги прехласната пред лъскавото. Новоизлюпени новобогаташи, но момчето е било с талант.

Ясновидката спря да върти чашата, съсредоточи се, не вдигна очи.

- Красиво момче, светло, смирено. Виждах го съвършено ясно. Говори и сияе. Усмехнат и сияе. Сияе, а ѝ приказва страшни неща. Майка му седи, не помръдва, дори не трепери, като парализирана. Но слуша и от време на време кимва. Дама. Нали ти казах – беше на висота. „Знаеш ли, майко – заявява ѝ синът ѝ, – добре стана, че дойдох тук, за да видя отгоре кой съм. Какво бях аз? Бях едно дрогиращо се глезено хлапе, което ти толерираше през цялото време. Учех за имидж, а не за знание. И за пари учех, разбира се. Карах ти се, лигавех се, въртях ви на пръста си всичките. А вие не виждахте нищо повече от кристалните чаши, от приемите, от лимузините и фалшивия лукс. А ти лично – и от силиконовия бюст, който си сложи заради разни нищожества.” Това той го казва на майка си!

Мъжът на реагира по никакъв начин.

- А майката тихо пошепва: „Точно така е. Той е напълно прав. Не ме гледайте сега как съм облечена. Не ме гледайте сега как изглеждам и как се държа. Да бяхте ме видели преди какво чудо бях!” А синът я изчаква да замълчи и продължава, сияейки: „И все пак най-отвратителни бяха наглостта, с която ти се отнасяше с работниците, наглостта, с

която се отнасяше към по-нисшите от теб, жестокостта и подигравките ти към нещастните, дори към болните!”

Жената бръкна в чантата си и извади цигарите, които бе прибрала преди малко. Запали, дръпна няколко пъти.

- Предавах ѝ какво говори синът ѝ и хем ми беше мъчно за нея, хем се чувствах и доста неудобно. Случвало ми се е много пъти, както знаеш, но имаше нещо у тази жена, което ти късаше сърцето да ѝ съобщаваш такива жестоки думи. Наприказва ѝ той още и още и изведнъж ѝ заявява: „Аз бях по-лош от теб. Ти изобщо не беше наясно, ала бях дотам се извратил, че бях тръгнал да търся мъже, жените вече не ме задоволяваха.” Майката само простена за миг откъм стола си, иначе – нищо. А той: „Майко, не се качвай още горе, за да видиш какво е долу.”

Ясновидката допуши цигарата си, смачка я, пак прибра цигарите, но този път дръпна и ципа на чантата си.

- След което ѝ казва нежно-нежно, меко, гальовно. „Сега си наказана да бъдеш без мен и аз без теб.” И сияе.

Ясновидката погледна приятеля си.

- Жената ми благодари. Тя си знае как излезе от вцепенението и от потреса, но беше на висота. Това май ти го казах. Продума, че синът ѝ е абсолютно прав, че всичко е вярно, че я е срам, че умира от срам. Не се разсърди тази жена, а би могло да се очаква от подобен тип жени. Тя обаче вече е била започнала да се променя. Дойде при мен още няколко пъти. Скромна, прибрана, сигурно разбойниците, с които е другарувала, нямаше да я познаят. Донесе ми веднъж стари снимки, тоест не стари, а предишни, от предишния ѝ живот. Предизвикателни дрехи, ама на нея са ѝ отивали, пиене, мъже – въпросните разбойници, цехове за дрехи, за обувки, вътрешно обзавеждане, продажби в цялата страна, износ, някакви модни линии, патентовани специално с името на сина ѝ. Шик и разкош. И тя навсякъде – в средата. Време стана.

Ясновидката се изправи да си върви.

- А един ден ми казва: „Аз се качих.” Така се изрази. Беше почнала да помага на някакви хора, разбираше неща, които по-преди са я дразнели, толерираше работниците си, даваше им възможност за профилактика, пращаше ги в санаториуми, осигуряваше им евтини почивни карти, като тя плащаше част от парите. Като в приказките, ама пред очите ми. Тя ми е най-нагледният пример напоследък как идва бурята, как помита всичко и как обновява всичко. Най-нагледният пример за нещастие и възраждане след нещастieto.

- Ако можем да наречем всичко това нещастие – рече мъжът и също се надигна.

- О, да! – кимна ясновидката и разтвори ръце.

Двамата се прегърнаха дълго.

- Пази се, миличък – рече жената.

- Бог с теб – притисна я още по-силно мъжът, пусна я и я изпроводи до външната врата.

- Красиво, нали? – усмихна му се тя, докато отваряше асансьора.

- По-важното е, че е вярно – помахна ѝ той и я изчака да поеме надолу.

Пак

- Нека седнем на съседната пейка – предложи мъжът.
- Усмиваха се само очите му, ала малкият едва ли забеляза.
- Не, на тази.
- Пак ли на тази?
- Пак.
- Всеки път седим на нея. Не ти ли се иска да седнем на другата?
- Не, искам пак на нея.
- Винаги на нея.
- Пак на нея – поправи го хлапето.
- Добре, ето сядаме пак на нея.
- Не така.
- А как? – разпери невинно ръце възрастният мъж.
- Ти там!
- О, забравих! – не издържа той и прихна. – Ти трябва да си отляво.
- Пак забрави.
- Съжалявам. Пак съжалявам.
- Настаниха се, както трябва. Малкият отляво, близо до края на пейката.
- Ще дойде ли пак? – размърда се притеснено момчето.
- Ще е истинско чудо, ако не дойде – отвърна за трети път дядо му
- Искам пак да дойде.
- Искай и ще ти се даде.
- Какво, дядо?
- И аз искам да дойде.
- Искам пак – посочи детето двете кучета.
- И те го чакат. Значи ще дойде.
- Искам пак.
- Мъжът се разположи по-удобно на пейката точно срещу паметника на Стефан Стамболов с разцепената от брадва глава.
- Знаеш ли коя е думата, която най-много употребяваш? – погледна весело надолу.
- Детето игриво се ухили, гледайки нагоре.
- Искам.
- Сгрещи. Най-често казваш „пак”. Обичаш нещата да се повтарят.
- Искам пак.
- Обичаш нещата да се повтарят. Нещата, които ти харесват. Това ти дава усещането за сигурност.
- Не, искам като първия път.
- Обичаш нещата да се повтарят.
- Искам пак – засия доволно детето.
- Дядо му повтори.
- Искам пак.
- Хитрушан такъв – рече дядо му, а то избухна в щастлив смях и се сгуши в него.

Мъжът обичаше секундите, когато две-тригодишният хлапак спонтанно се гушеше в него. Впрочем обичаше всички секунди, прекарани с детето. Разликата им от петдесет и пет години никак не им пречеше да си разговарят и да се разбират. Поне за лавината въпроси, които вълнуваха малкия.

Старецът се появи след няколко минути.

- Ето го – съобщи мъжът.

Внук му светна, тялото му се вдърви някак, вторачи се към алеята откъм „Цар Освободител”.

- Пак ли ще стане така? – пошепна.

- Пак.

- А ако не стане?

- Гледай сега.

- Носи пак торбата – възторжено рече детето.

- Че как иначе...

Старецът вероятно бе по-близо до деветдесетте си години. Едва ходеше, тътрейки краката си някак измъчено. Защо пък измъчено? Може би ги тътреше с досада, понеже му беше омръзнало да ги влачи със себе си вече почти век. Тъй или иначе, те го доведоха до пейката край паметника, приседна. Гълъбите, поне двайсетина, веднага накацах около него. Той бръкна в платнената си торба, измъкна хляб и взе да рони на птиците.

- Кучето ще ги разгони ли пак? – продума малкият.

- Разбира се.

- А ако не ги разгони пак?

- Ще ми дадеш ли паричките си от касичката ти, ако ги разгони?

Момчето помисли доста, без да откъсва очи от стареца, гълъбите и кучетата.

- Аз не давам обаче – проговори.

- Умно – погали го дядо му по главата. – Щеше да загубиш. Виж, виж.

Размърдаха се и двете кучета.

Едното, което лежеше до голямата локва, останала след снощния дъжд, мързеливо се надигна, направи няколкото крачки до локвата, полочи малко, изтръска муцуна и се върна да си легне на абсолютно същото място върху топлия асфалт. Слънцето приятно напичаше, така че затвори и очи. Не му беше любопитно: то нямаше никакви съмнения, че всичко пак ще се повтори.

Събратът му, който стоеше малко по-надалеч, внезапно излая кратко, стремглаво се втурна към гълъбите и закова на място само след няколко метра. Получи се някак смешно и съвършено безобидно. Птиците шумно и почти едновременно изпърхаха и литнаха нагоре, но си личеше, че не се плашат особено, ако въобще се плашеха от всекидневния ритуал. Кучето се наведе, за да си хапне и то хляб, хапна, но съвсем малко, изтича нанякъде в градинката и повече не се появи.

- Те ще се върнат ли пак? – обади се малчуганът.

- Ей сега ще се върнат – кимна дядо му.

Гълъбите се върнаха, преди детето да каже още нещо.

Старецът следеше всичко през големите си очила, без изобщо да променя израза на лицето си. Носеше вехти сандали, вехта риза с къси ръкави, вехт панталон. Старец като старец. Имаше обаче нещо извънредно симпатично в стойката му, както се бе облегнал

на пейката, в едва-едва загатнатото достойнство, с което бавно-бавно движеше главата си, дори в странния маниер, по който премятеше празната торба през гърба на скамейката. Излъчваше нещо извънредно порядъчно този старец, което предразполагаше към симпатия и доверие.

Мъжът бе абсолютно сигурен, че дори не миришеше по онзи специфичен начин, по който миришат много възрастните хора.

- Сега ще се премести до чешмичката – каза на внук си.

- Пак! – откликна доволно детето.

Старецът погледа още малко как гълъбите си дождат, как лека-полека се разпръсват, прибра си торбата, стана, прекоси площадката пред паметника и седна на сянка до чешмичката отсреща. Постоя още няколко минути, стана и си отиде, откъдето бе дошъл.

Кучето, спящо до локвата, дори едното си око не отвори.

- Дядо, искам утре пак – проговори малкият.

- Утре е събота и ще бъдеш цял ден с майка си и баща си.

- А после?

- После е неделя и пак ще бъдеш цял ден с майка си и баща си.

- А после?

- После е понеделник и ако е хубаво времето, ще дойдем пак.

- Пак, пак, пак – заклати се щастливо детето.

Спогледаха се.

- Е? – взря се изпитателно дядото в очите на внук си.

- Хайде пак да нахраним нашите гълъби, дядо!

- Кои наши гълъби? – попита мъжът напълно сериозно.

- Дядо! – ухили се хитро хлапето.

- За тези пред църквата ли говориш?

- Аха.

- Нашите гълъби?

- Дядо!

- Ами да вървим тогава да нахраним нашите гълъби - потупа мъжът раменната си чанта, където пак бе сложил няколко резена стар хляб.

Детето слезе от пейката с дупето напред, както го бяха научили, и без да се бави, важно-важно пое към изхода на градинката.

- Пак – промърмори доволно под носа си, докато хващаше ръката на дядо си.

Очите

- Ей, батка, много ме зарадва ти днес! – възкликна радостно младежът, а очите му продължаваха все така щастливо да сияят.

- Не съм се сещал поне от десет години, че ми викаше батка.

- Така ти викам аз.

Възрастният мъж се усмихна.

- Разкажи ми всичко! Ама всичко! Откакто не сме се виждали, та досега.

- Не мога – поклати глава възрастният. – Имам най-много два часа свободни.

- Че за два часа можеш да ми разкажеш бавно-бавно целия си живот и да помълчим половин час!

- Тридесет и шест години са това.

- Тридесет и шест години е добро число за разказване.

- Нещо като равностетка?

- Тридесет и шест години е добро число и за равностетка. Защо не?

- Ами да опитам – рече възрастният мъж.

И наистина опита, но не вървеше. Нито разказването, нито пък още повече равностетката. Отказа се след малко.

Младежът през цялото време го гледаше право в очите. Очите му – на младежа – сияеха.

- Ти защо дойде? – попита внезапно.

Не прозвуча грубо. Прозвуча мило и някак дори доста загрижено.

- Честно!

- Ти ми четеш мислите, нали?

- Нищо подобно!

- Ала можеш да разбереш, ако не ти кажа истината?

- Мога. Нали те гледам право в очите.

- Какво виждаш?

- Не много. Поне не онова, което си мислиш, че бих могъл. И изобщо не е така, както ти си го представяш.

- Сигурен съм в това.

- По-просто е.

- Вярвам ти.

- Та защо дойде? – повтори въпроса си младият мъж. – И честно!

- През май, около годишнината, винаги ми домъчнява за теб. Знам, че си на по-добро място от нас, но ми домъчнява. Тоест не ми е мъчно, липсваш ми през май.

- Ама не дойде през май.

- Не дойдох през май...

- Идваш през юни.

- Някак стана юни...

- Не е само това, батка!

- Не е – кимна батката. – Искях и да напиша разказ за теб.

- Разказ?

- Точно такъв, на гроба ти. Как си приказваме на гроба ти.

- Ами ето, пишеш го – рече младежът и радостно се засмя.
Съвсем лек ветрец едва-едва разклати клоните отгоре им.
- Поне два-пет години не съм идвал – отрони живият.
Не се оправдаваше.
- Така става – сияеха очите на мъртвия.
- Все се канех... Все отлагах... Четвърт век! Не успях да се ориентирам за гроба ти в началото. Попитах жената, дето продава свещи и икони на входа. Сякаш тя би могла да знае околните гробове наизуст. И охраната от отсрещната будка нищо не знаеше. Както и да е, намерих те. Толкова е лесно, но първо се пообърках... Четвърт век...
- Така става – сияеха очите на мъртвия. – Важното е, че ме намери.
- Доста се е променило наоколо – продума живият.
- Нищо не се е променило наоколо – възрази меко мъртвият.
- Имам предвид край гроба ти... Гробът ти също... Съвсем е закрит. Тия дървета, дето са избили през плочата ти...
- Храня ги.
- И такава мръсотия! То впрочем навсякъде е...
- Нали това казвам – нищо не се е променило наоколо и навсякъде. А от гроба ми е останало достатъчно.
- Прав си – усмихна се възрастният човек. – Стигаше ми барелефът ти. Годината на смъртта ти не ми беше нужна.
- Ама стои.
- От годината ти на раждане е оцеляла само единицата.
- Че кой се интересува кога съм бил роден!
- Откраднали са и всичките букви на имената ти. До една!
- Халал да са им.
Живият не каза нищо.
- Ако не бяха ги откраднали, в плочата нямаше да има дупки. – Очите на мъртвия весело искряха. – Къде щеше да си пъхнеш свещта тогава? Много находчиво го измисли да я прегънеш под прав тъгъл и да я направиш като лула!
- Бих предпочел да не бях проявявал находчивост, а да не бяха ти пипали името.
- Зарежи името! По-добре ми разкажи какво стана с мечтите ни?
- Значи все пак ми четеш мислите – пое шумно дъх възрастният мъж.
Никак не се уплаши. Дори му олекна сякаш.
- Не ги чета – настоя мъртвият му приятел. – На челото ти е изписано какво ти е на ума. Хайде, изповядай ми се!
- Не ми се говори за мечтите ни.
- Сторило ми се е, значи?
- Не, прав си. Мечтите ни не ми излизат от ума, ала не ми се говори за това.
- Няма смисъл ли?
- Да, няма смисъл.
- Ти опита – рече полека мъртвият.
- Благодаря ти – отвърна тихо живият. – Благодаря ти, много си мил.
- Не съм мил – поправи го приятелят му. – Правдив съм.
- Беше много мило от твоя страна да...

- Правдиво – вметна мъртвият.

- Беше много мило, много любезно от твоя страна да го кажеш. А ти нямаше възможност дори да се опитаеш да осъществиш мечтите си. Или мечтите ни.

- Мечтите ни.

- Именно. Ние, ние имахме шанса да сбъднем и твоите мечти... И ето – пълен провал... Хич не ми се говори за това...

- Разбирам.

- Задължен съм ти.

- Все пак ще внесе една корекция. Поне що се отнася до теб, провалът вероятно е само външен.

- Не те разбирам.

- Не знам как си живял, не знам какво си преживял, не знам как живееш и в момента. Виждам те добре обаче и те усещам. В очите ти липсва какъвто и да е знак за вътрешен провал.

- Дано правилно да схващам какво чувам.

- За външния провал не бих спорил, понеже е много относителна материя. Пука ли ти от външните провали, батка? – изведнъж топло се засмя мъртвият.

- Май че не...

- Май че не?

- Вече не.

- Така пише в очите ти.

- Ако добре съм схванал какво ми казваш, може би си прав за отвътре... - продума замислено човекът.

- А разказа пишеш ли го? – подметна весело приятелят му от отвъдното.

- Пиша го, пиша го – зажима живнал възрастният мъж.

- Та как е вътре?

- Вътре съм щастлив човек. Допреди няколко години не смеех да произнеса тази дума за когото и да е, та камо ли за себе си. Отскоро се осмелявам.

- Щастлив човек! – провикна се шеговито мъртвият. – Много добре ми звучи! Особено за тебе! И е вярно!

- Ти заяви, че не знаеш как живея – отзова се глухо живият. – Откъде знаеш дали съм щастлив?

- Очите! – напомни приятелят му.

- Очите, да... – втренчи се в барелефа възрастният мъж, погледна нагоре към клоните над главата си, пак сведе поглед към земята.

- Не се притеснявай – проговори тихо мъртвият. – Виждам очите ти, накъдето и да е гледаш.

- Така си и мислех – кимна човекът.

Помълча, вдигна рамене, продължи равно:

- Да, отвътре съм щастлив човек. Направих много по моите си мерки. Потрудах се здраво според както аз меря труда си. Със сигурност можеше и повече, но и толкова не е малко. Възнамерявам още доста да свърша, ако даде Господ вдъхновение и здраве. Дума да няма, щастлив човек съм.

- Стана писател – обади се звънко приятелят му, а очите му сияеха. – Стана, стана! Каква мечта над мечтите постигна!

- Пиша много – рече предпазливо възрастният мъж. – Ако да пишеш много и редовно означава да си писател – да, аз съм писател.

- Батка, не се гъбаркай със сериозните неща!

Човекът се усмихна: толкова смешно прозвуча веселият укор в устата на мъртвия му приятел.

- Не се смей и не се гъбаркай с мечтите си, щастливецо!

- Няма повече.

- Че то и пощаджийката ви пише много и редовно!

- Няма, няма повече.

- За онова маце ли се ожени, дето го доведе на тавана, преди да си тръгна от вас? – промени рязко темата мъртвият.

- Аха – отвърна веднага живият.

- Готиното маце?

- Оказа се и чудесна майка.

- Виж ти! – игриво се ухили младият. – Готината мацка за някакви си тридесет и шест години станала майка!

- И баба.

- И баба! Батка, без майтап?

- Без майтап.

- Правилно рече одеде – щастливец си ти!

- Случих с мацето – кимна възрастният мъж.

- Батка, и си остана готин, нали? Не топиш, не лазиш, не правиш мръсотии заради изгода?

- Тия трите не ги правя. Ала ми се струва, че е много малко, за да се определя като готин.

- И това стига, батка. Понеже съм напълно уверен, че и не правиш мръсотии без изгода.

Батката пак се смееше под носа си.

- Е, готин съм, ако това е критерият ти за готин. Малко ти е нисичък обаче.

- Много си ми е готин критерият!

- Готин е, ама е нисичък.

- За малцина нисичък, за мнозина – овчарски скок – парира ведро мъртвият. – Как е общият ни приятел? – попита изневиделица.

Живият помисли дълго, преди да отговори.

- Не знам – продума. – Трябва да е жив.

- Жив е – потвърди другият.

- Падна Стената... Помниш ли „Пинк Флойд”, точно почнахме да ги слушаме... Ти си отиде, а след четири години те издадох албума „Стената”. Страхотен албум! А след още десет години падна Берлинската стена...

Възрастният млъкна, колебаеше се как да продължи.

- Какво общо има общият ни приятел с Берлинската стена? – подкани го мъртвият.

- Той не успя да срути стената в душата си. Остана си там, зад неговата си стена. В онова време остана, стенобитното. Освен ако не греша. Не го познавам вече, не го знам какъв е. Не го знам и как е. Но е жив.

- О, да, жив е, жив е, нали ти казах. При вас е, не е идвал насам.

- А ти как си? – отново се възря в барелефа живият.

- Добре съм – отзова се мъртвият. – Как да съм? Дойдох долу повече заради близките си, не толкова заради себе си. Затова и живях кратко.

- Това го разбирам.

- Редно е да го разбираш.

- Те научиха ли урока си с теб?

- Не съм аз този, който би могъл да прецени справедливо.

- И все пак?

- Моето несправедливо мнение ли те интересува? Добре, отговарям ти: кой повече, кой по-малко – научиха си уроците. Ти вече поназнайваш нещичко как е с уроците.

- Може би поназнайвам нещичко, но не съм аз този, който би могъл правдиво да прецени дори и малко нещичко за уроците – вметна топло човекът.

- Не, не си ти. Не, не сте вие, щом иде реч за правдиво – рече топло мъртвецът. – С някои от близките ми вече сме заедно тук – добави с почителност.

Възрастният мъж се прекръсти.

- Всичко е суета, батка! – довери му някак припряно мъртвият му приятел, сякаш внезапно се бе разбързал.

- Не всичко е суета.

- Разбира се! Искях да кажа, от суетите ви там долу всичко е суета. Не се подвеждай, че е дълго. Само миг е. Учи си уроците и си взимай изпитите.

- Отиваш ли си? – разпери безпомощно ръце живият.

- Че аз отдавна си отидох, батка!

- Господине, добре ли сте?

Жената от павилиончето до входа на гробището, която му бе продала свещите, лекичко го побутваше по рамото. Мъжът се стресна, отвори рязко очи, Сърцето му бързо-бързо претупваше.

- Добре ли сте, господине?

Гледаха се от упор, но той пак не ѝ отговори. До нея нервно пристъпяше от крак на крак охранителят от срещуположната будка.

Жената чакаше, но видимо се успокои.

- Добре съм.

- От цял час седите така, не помръдвате...

- Преди минута се кръстех.

- Не, не сте се кръстили.

- Току-що разперих ръце...

- Не, не сте разпервали ръце. Питайте колегата, от пет минути сме до вас.

Жената пак се притесни.

Мъжът не попита нищо колегата, само притвори очи за малко.

- Съжалявам, че ви обезпокоих – проговори.

- Добре ли сте?

- Благодаря, добре съм. Ще тръгвам.
- Стойте си, стойте си. Просто се притесних да не сте...
- Благодаря... Ще тръгвам все пак. Хубав ден.

Човекът стана, кимна на продавачката и безмълвния охранител и без да погледне към гроба, си тръгна.

Инвалиди

Двамата зрели мъже се наслаждаваха на отпуската си. Единият малко над, другият малко под петдесетте, високи, здрави, с добре запазени фигури, те седяха на меката скала и наблюдаваха играта на кротките морски вълнички. Синята чиста вода едва-едва обливаше „Костенурката”, както те наричаха огромната гладка скала заради удобно заоблени и приветлив гръб. Вълните нежно галеха „Костенурката”, плискайки я от лявата ѝ страна, понеже главата ѝ гледаше на юг, към Турция. Останалата, по-голямата част от гръба ѝ беше все още суха. Двамата мъже от много години знаеха, че следобед няма да е така. Привечер почти цялата „Костенурка” щеше да е мокра от водата. А при по-силно вълнение – те си спомняха и такива дни – прибойт покриваше напълно скалата и тя само навремени се показваше в кипналата пяна.

Сега обаче бе предобедно време, стабилно време, слънчево. Морето далече навътре бе тихо, спокойно, като че отпуснато. Докъдето погледът стигаше, не се забелязваше нито едно бяло „зайче” по равната повърхност.

- Ще се гмуркаш ли вече? – попита прошареният мъж.

- Не още – отвърна мързеливо по-младият.

По мургавата му кожа блестяха неизсъхнали капки вода. Надутата му току-що гумена лодка, неопреновият му костюм, плавниците и харпунът чакаха на няколко метра зад гръба му.

- Ти помисли, че се оплаквам – добави и преглътна.

- Не.

- Признай си, очите ти те издават.

- Помислих, че преиграваш. Съвсем мъничко.

По-младият се поколеба само за миг дали да се обиди. Очите му го издадоха. По-възрастният го наблюдаваше съсредоточено и му се усмихна, когато видя, че всичко е наред.

- Ти ме помоли да си призная – рече добродушно.

- Така е – кимна другият и се засмя.

- Да поплуваме?

- Поплувай ти. Аз ще вляза след малко.

Прошареният бавно се надигна, внезапно се затича три-четири крачки и се хвърли в синьото море.

След минути приближи и рече отдолу:

- Нещо те мъчи, щом преиграваш.

Едва-едва движеше ръцете си, докато чакаше отговора. Сетне реши да се излегне по гръб, за да му е по-удобно да наблюдава приятеля си.

- Двадесет години не знам какво искам – въздъхна най-после мургавият.

Беше застанал прав на ръба на скалата, тоест на най-стръмния край на корубата на „Костенурката”, откъдето скачаха в дълбоката бистра вода.

Прошареният заплува бавно навътре, направи още един кръг, върна се бързо с кроул и пак се обърна по гръб.

- Не е носталгия - продума.

- Не е.

По-младият не бе мръднал от мястото си.

- Не са и куклите.

- Не са. Куклите не само ми носят добри пари, но и фантастично удовлетворение. Наистина е като фантастика. Съществува ли по-чудесно удовлетворение от смеха на децата, от ококорените им щастливи очи!

Мургавият работеше в Германия като декоратор на детски куклени представления. Понякога му се налагаше и той да говори зад куклите: вече владееше езика перфектно и не му беше трудно. Правеха представления не само в театъра, но гостуваха и с малки спектакли по детски заведения, по домовете. Действително имаше прекрасна, благодарна работа.

- Не е и семейството.

По-възрастният се гмурна да поплува под вода около скалата, за да остави малко приятеля си насаме. Видя го как проби повърхността надолу с главата, как го потърси, как приближава. Показаха се заедно отгоре.

- И там всичко е добре – пое дъх по-младият. – Дори сякаш никога не е било по-добре.

Заплуваха безмълвно наблизко.

- Научи германчетата да произнасят „ококорено око” – ухили се по-възрастният.

Прихна и по-младият.

- Предизвикваш съдбата – каза тихо приятелят му.

Отдели се, свърна обратно, заобиколи скалата и се качи горе по полегатата глава на „Костенурката”. Спря на същото място, където бе застанал одева мургавият, но седна на ръба и блажено отпусна уморените си нозе над морето.

На свой ред по-младият се отпусна по гръб долу във водата срещу него.

- Излъгах, че не знам... Знаем аз какво искам – започна да говори бързо, а краката му лениво се поклащаха току под повърхността. – Искам да преместя Родопите в Германия. И не само Родопите, а и части от Рила, Пирин, Балкана. Това море наоколо също. Искам да не си идвам два пъти годишно за по две-три седмици – сега и през януари, когато приключи коледната и новогодишната лудница покрай ония деца там. Искам моите деца да довършат образованието си като ония деца там по немската програма, но на български език. Искам приятелите ни да са там, без да се местят оттук. Искам родителите ни да са там, без да се местят оттук. Искам детството си там, без да е мръднало оттук. Искам...

- От една страна – вметна усмихнат прошареният.

Другият помисли, внезапно се засмя високо и дори два пъти изпляска ръце от удоволствие, пръскайки вода наоколо си.

- Точно така, от една страна – почти извика. – От друга страна – продължи равно, – искам да преместя тук немския театър, германската си заплата, германския транспорт, германските магистрали, германската администрация и за каквото още ти дойде наум германско. И част от Алпите, разбира се, не е лошо да вземем насам.

Млъкна, очите му угаснаха.

- Аз съм пълен наивник, болен мечтател, капризен фантазьор, разглезен галеник на съдбата. В някакъв смисъл все още съм комунист, въпреки че никога не съм бил такъв.

По някакъв причудлив начин – макар и много рядко да се случва – все още харесвам онова идиотско време, в което мина половината от живота ми.

Глухият му глас секна отведнъж. Мъжът заплува покрай скалата, качи се на корубата на „Костенурката”, мина зад гърба на приятеля си и взе да нахлузва неопрена си за подводен риболов.

- И двамата сме инвалиди – обади се по-възрастният, без да се извърща.

Тихото приплясване на вълните ни най-малко не пречеше да се чува идеално. По-младият все така мълчеше и се дообличаше.

- Ти си инвалид, защото се измъкна съвсем в началото и не ти се наложи да преживееш последните двайсет години сред нас. Тези двайсет години бяха лечебни. А ти все още си болен с оная зараза отпреди 1989-а. Ти не можеш да надскочиш онова време. Повечето от вас там го сториха, ти не успя. Не се вини, просто си такъв.

Мургавият obu плавниците си и метна харпуна в лодката.

- А аз съм инвалид – продължи прошареният, – защото все още не мога да погледна живота с очите на свободния човек, застанал далеч от хаоса тук. Шансовете ми да успея не са големи. Аз съм сред хаоса. Хаосът е станал част от мен самия. Ала въпреки това се боря и ще продължа да се боря да прогледна.

- Пожелай ми късмет – обади се по-младият и захапа шнорхела си.

- Късмет – рече по-възрастният.

Очите зад маската се поусмихнаха, мургавият вдигна с лекота лодката си, хвърли я във водата и сам се хвърли след нея.

Бог с нас

Жената седеше, вторачена в голяма икона далеч пред очите ѝ. Не знаеше кой е светецът, изобразен на иконата. Не го и виждаше вече, потънала в мислите си. Не познаваше добре и старата римска базилика – разрушавана от варвари и земетресения, превръщана в джамия и отново сполетявана от земни трусове, преди да добие днешния си облик, – понеже жената живееше далече и влизаше тук най-много за трети път. И отново съвсем случайно.

В църквата течеше вътрешен ремонт. Вдясно от олтара работници вадеха от мазето счупени тухли, опадала мазилка и други боклуци, качваха ги през някаква дупка в пода, товареха ги на количка и ги изнасяха навън пред централния вход. Зад самия олтар бучеше бормашина, пробиваше нещо, храмът тътнеше, изведнъж ставаше тихо, после бормашината пак затрещяваше.

Жената бързо свикна с шума и неразборията и вече не обръщаше внимание. Беше единственият мирянин в храма.

- Не е необходимо да скърбиш толкова – чу тя глас откъм иконата.

Не се стресна, дори не съсредоточи погледа си върху светеца на иконата, сякаш приемаше за съвсем естествено той да ѝ проговори и едва ли не го очакваше.

Очите ѝ продължаваха да бъдат все така тъжни, празни и изцяло обърнати навътре към душата ѝ.

- Мина и доста време – продължи гласът.

- Знам, че е грях – рече жената.

- Защо да е грях?

- Той е на по-добро място сега.

- По-добро от кое?

- Оттук.

- О, да! Що се отнася до него...

- Знам, че е грях, но не намирам вече смисъл в живота си.

- Излъга току-що.

Жената се поколеба как да отвърне.

- Не излъгах, а се изразих лошо. Бях неточна. Искях да кажа, че не намирам смисъл да продължа да живея моя живот такъв, какъвто стана.

- Сега не лъжеш – съгласи се светецът.

- Не излъгах, сбърках.

- И какъв стана животът ти без него?

- Пуст.

- А докато той беше жив, животът ти бе пълен?

- Да.

- И той беше единственият смисъл в живота ти?

- Беше.

- Жив. А мъртъв вече не е.

- Така го усещам.

- Мъртвият не носи смисъл в живота на живите?

- Така звучи...

- Излиза, че смисълът на твоя живот е висял на косъм. Косъмът, който разделя живият ти съпруг от мъртвия ти съпруг.

- Така се получава някак много объркано и...

- Не съобразяваш две неща – пак я прекъсна гласът. – И в момента, и много често през последните месеци. Първото е от космическия порядък, второто е земно.

- Кой са те – попита глухо жената?

- Между живия ти съпруг и мъртвия ти съпруг няма никаква разлика. Живият ти съпруг и мъртвият ти съпруг са едно.

- Аз бих...

- Второто са децата ви. Децата ви заедно с мъничките ви внуци. Те не са ли смисъл на живота ти?

Жената не отговори веднага.

Притихналата хралупа на съзнанието ѝ, затворена за всичко външно, внезапно бе взривена от оглушителния шум. Стърженето на бормашината зад олтара изведнъж я блъсна в главата, противният звук буквално проряза мозъка ѝ. Не издържа, вдигна ръце, запуши ушите си. Изчака тишината отново да завладее ума ѝ, полека отлепи дланите си. Бормашината бе млъкнала, дори строителната количка не сновеше напред-назад. В храма бе тихо. Само двамина работници едва доловимо разговаряха зад тухлените колони вдясно, но не пречеа.

- Различно е – продума шепнешком жената.

- Кое е различното? – произнесе ясно гласът.

- Обичам ги много, но не смятам, че те би следвало да са смисълът на живота ми оттук нататък.

- Извънредно достойно! И съвършено правилно смяташ.

Тя леко наклони глава, притвори очи.

- Ти и единствено ти би следвало да си смисъл на живота си оттук нататък – продължи кротко светецът от иконата. – Което означава да посветиш живота си на ближните ти. Виждам, че си извънредно озадачена от мнимото противоречие, но то е поради болката ти, която ти пречи да мислиш разумно и светло, както мислеше преди кончината на мъжа си.

Жената отвори инстинктивно очи, но отново не виждаше нищо около себе си. Само слушаше с цялото си налично внимание.

- Твърде просто е. Да посветиш живота си на ближните си означава да го посветиш на служене на ближните си. Служенето на ближните е най-добрият начин да служиш на себе си, тоест на безсмъртната си душа. Когато служиш на безсмъртната си душа, самият ти се превръщаш в най-величественият смисъл на собствения си живот.

Живият човек кимна леко.

- Ти го знаеш – потвърди мъртвият канонизиран мъж откъм стената.

- Какво да правя?

- Ти и това знаеш. Спомни си го. Най-напред се пребори с измамното чувство, че си самотна. Спри да се самосъжаляваш. Ти не си сама. Имаш близки долу край теб. Съпругът ти тук е с теб. Всички ние горе сме с теб. Господ Иисус Христос е винаги с теб.

Очите на жената съвсем леко се поизбистриха.

- Или ти е малко?

- Не е, отче свети – промълви тя.

- На кръста е било доста по-самотно.

- Да.

- Никой не иска от вас да се чувствате разпънати, понеже не сте. Той пострада, за да не бъдете никога разпъвани. Той пострада, за да не се чувствате никога самотни.

- Разбирам... Вярвам...

- Ако не разбираше, нямаше да ти приказвам. Камо ли пък ако не вярваше.

- Да, свети отче...

- Пребориш ли се с лъжовното усещане за самотата си, със сигурност ще се изпълниш с правдивото усещане за съпричастието на двата свята – нашия и вашия. За съпричастието на горния всемир и долния мир. Отново ще почувстваш, че всичко е едно. Всичко. Включително ти и съпругът ти. Включително Бог, ти и съпругът ти.

- Благодаря ти, миличък – рече благоговейно жената.

- Впрочем... Той е жив. Мъжът ти. Вечността не познава мъртвилото. Ако повярваш в Христа още по-сърдечно и още по-дълбоко, може би някой ден ще почувстваш и вечността. Живителната сила на вечността. Обета ни с вечността.

- Благодаря, благодаря... - шепнеше жената.

- Досуц както чувстваш в момента живителната сила на любовта ми.

Жената трепна, очите ѝ просветляха, втренчиха се съсредоточено в светеца от иконата. Не видяха обаче нищо различно.

- Сега върви – чу тя гласа. – Бог с теб.

Жената почака още дълго, но светецът от иконата мълчеше.

Бормашината пак забоботи, нещо къртеха зад олтара, трещеше непоносимо.

Жената се надигна. Макар и някак сънено, все още младото ѝ лице излъчваше трогателна комбинация от крехкост и сила. От земна крехкост и небесна сила.

Тя дори не понечи да се приближи към иконата и си излезе, без да разбере кой е светецът.

Докато светът си почиваше

Дядото се бе поизлегнал на мекия диван в хола, а срещу него, удобно облежнати на стената, седяха по местата си Том, Джери и Мечо Пух. И трите плюшени играчки бяха много красиви, както винаги гледаха умно и спокойно, но този неделен следобед и малко някак с очакване. Детето спеше отгътък в стаята си, родителите му бяха на гости, а светът си почиваше.

- Искате ли да ви разкажа какви играчки имах аз? – обади се дядото.
- Ами да! – веднага се отзова Мечо Пух. – Аз много обичам да разказвам за себе си.
- Той ще разказва, не ти! – скастри го Том.
- Да де – кимна усмихнат Мечо Пух.
- Но той ще разказва не за теб, а за себе си! – намеси се Джери.
- И аз това обичам, да разказвам за себе си – разпери лапи Мечо Пух и се приготви да слуша.

Първо въздъхна Том, после въздъхна и Джери, но и те се настроиха да слушат.

- Спомням си дървените кубчета – започна дядото. – Бяха големи колкото юмруче на дете, не като сегашните кубчета, дето са два-три пъти по-малки. Едната от шестте картини, които се получаваха, беше сценка с вълка и Червената шапчица. Забравил съм другите пет. Сетне помня дървения самолет. Съветски самолет.

- Какво е това съветски самолет? – попита любознателно Том.

Дядото се помъчи да обясни колкото се може по-достъпно какво е това съветски самолет.

- Вършел е работа – рече разсъдливо Джери.
- О, да! – съгласи се дядото. – Особено като се има предвид, че тогава други самолети нямаше. Имам предвид играчки.

И тримата приятели високо се разсмяха.

- И какво още си имал? – опита се много любезно да поддържа разговора Мечо Пух.

- Май че шарен пумпал, но ми е много смътно. Сякаш се виждам как го въртя наред стаичката, в която израснах, но не бих се заклеял пред вас, че това е истина. Много е възможно да си го въобразявам.

- Пумпала ли? – уточни Мечо Пух.

- Добре, пумпал. Друго? – намеси се делово Том.

Възрастният мъж вдигна рамене.

- Ама това ли е? – леко разшири очи Джери по оня начин, както само той си можеше.

Дядото се усмихна, сякаш се извиняваше.

- Доста бедничко ти е било откъм играчките – обобщи дълбокомислено Том. След което изневиделица заключи: – Постна работа!

- Моля! – не повярва на ушите си дядото и дори се поизправи на възглавниците си.

- Том иска да каже – заобяснява дружелюбно Мечо Пух, – че колкото повече са играчките, толкова са повече.

Този път човекът прихна да се смее, а тримата приятели изригнаха след него.

- Имах много други забавления вместо играчки – рече дядото, когато те се поуспокоиха. – Огромен двор, отделно заграденият двор с кокошките, петлите и зайците, отделно улицата, отделно дворовете на комшиите, които за разлика от баба ми и дядо ми имаха и крави, и телета, и овчици, и агнета, и прасета, и пуйки, и гъски... Отделно ходех и на работа с дядо ми. Понякога ме взимаше със себе си и работех. Вадех си хляба.

- Тук нещо не ми харесва – намеси се малко неуверено Мечо Пух.

- Детският труд е забранен! – заяви съвсем уверено Том.

- Такива бели мога да направя на такива, дето използват детски труд! – изрепчи се самонадеяно Джери.

- Дядо ми не използваше детски труд, аз просто му помагах – обясни им търпеливо възрастният мъж, без да променя сериозния израз на лицето си. – Когато баба ми биваше заета, нямаше кой да ме гледа, затова той ме вземаше на полето, а аз му помагах да си върши работата. Той вече беше стар и по-трудно си вършеше работата.

- Че то на кого ли не му е трудно да си върши работата! – изпусна някак мъченически Мечо Пух и прибави с участие: – А каква му беше работата?

- Различна – отговори му дядото. – На полето има най-различна работа.

- Трудна работа – вметна уместно Мечо Пух.

- Трудна работа – потвърди възрастният мъж. – Вероятно съм му бил най-полезен, когато им се налагаше да берат ягоди.

- На кои? – попита Джери.

- На старите жени и мъже, които работеха на полето.

- Ти каза, че си работел, за да си вадиш хляба – включи се и Том, който видимо не беше доволен от обясненията. – Ако не работеше, гладен ли щеше да стоиш?

Дядото едва забележимо преглътна и отвърна:

- Казах дословно, че понякога съм работел и съм си вадел хляба, а не че съм работел, за да си вадя хляба. Правите ли разлика?

- Да – обадиха се тримата приятели един след друг с дълги паузи помежду си. Първи Том, след него Джери, най-накрая и Мечо Пух.

- Добре тогава – продължи равно дядото. – Работех ли, буквално си вадех хляба. Сега ще ви кажа защо. За своята работа дядо ми не получаваха пари, а купони.

- Купони? – изпуснаха и тримата приятели едновременно.

- Едни хартии с печати върху тях. Знаете какво е печат – често си играете с внук ми на печати. Представете си лист хартия за принтер, ама жълта и груба хартия, а върху нея много еднакви квадратчета. Във всяко квадратче – печат. Всеки квадрат с печат означава един бял хляб. Отивах в хлебарницата с този лист хартия, а там леличките изрязваха с ножица два квадрата и ми даваха два хляба. В този смисъл си изкарвах понякога хляба. Срещу труда си дядо ми получаваха хартии с купони. Когато му помагах, вършехме повече работа и дядо ми получаваха повече купони, сиреч можехме да получим повече хляб.

- Ясно! Колкото повече, толкова повече – поясни за всеки случай Мечо Пух.

- Абсолютно вярно – кимна дядото.

Тримата приятели се умълчаха, а човекът рече:

- Извинете ме за малко.

Излезе от хола, надникна в стаята на внук си да провери дали е завит, отиде в кухнята, пи вода и веднага се върна в хола. Но не се излегна, а седна срещу плюшените умници.

- Няма смисъл да се разкарваш – поклати глава Том: говореше явно от името на тримата. – Топло е навсякъде. И да се развие, няма да изстине. Излишно е да се разкарваш.

- Пиеше ми се и вода.

- Това вече е друго.

- Има и мед в шкафа над мивката – добави Мечо Пух със светнали очи.

- Когато стане време за закуска, ще закусим – обеща дядото.

- Аз обичам мед – рече съвсем сериозно Мечо Пух.

- Нима? – подразни го приятелски Джери, но Мечо Пух комай не прояви чувство за хумор, а лекичко се пообиди.

- Най-интересни бяха игрите на индианци – заразказва пак дядото.

- Ще ме подсетиш ли кои бяха индианците, че точно в момента не мога да се сетя – помоли Мечо Пух.

- Те са били коренното население на Америка.

- Аха, коренното – промърмори тихо Джери.

- И са коренното население на Америка.

- Не бих искал да досаждам – въздъхна простодушно Мечо Пух, – но какво означава коренно население?

- Индианците са живели в Америка преди днешните американци – разясни дядото.

- Сега вече всичко е ясно – обади се и Том. – Аз също съм американец – изтърси неочаквано. – Американец съм, но не съм много наясно с американската история.

- Ти си котка, ти не си историк – рече приятелски Мечо Пух.

- Факт! – тупна Том с опашката си и се обърна пак към човека: – Давай нататък!

Възрастният мъж се усмихна и даде нататък.

- Сигурно ще ви бъде любопитно, но и аз като вас не знаех кои са индианците. Играех на индианци, а не знаех кои са те. Не бях чел още нито една индианска книга. Искам да кажа – книга за индианците. Нито Майн Рид, нито Карл Май, те са най-добрите писатели на книги за индианците. Стигаше ми, дето знаех, че индианците са добрите. Построихме си индианска колиба с брат ми. Индианците са живели в нещо като колиби. Събрахме върховете на високи колци за зелен боб, получи се фигура, подобна на шапката на палячо, отгоре нахвърляхме стари черги от баба ни и вече си имахме жилище. Оставаше и да се пременим като индианци. Сложихме си превръзки през челата, оскубахме си разноцветни пера от курника. Между другото, кокошките много сърдито кудкудякат, когато ги скубят. Хич не им допадаха нашите индиански игри.

Дядото внезапно млъкна и потъна в спомените си.

Тримата приятели се спогледаха, поизчакаха го, първи не издържа Джери:

- И после?

- О, прощавайте! – сепна се човекът. – Направихме си лъкове, издялахме си стрели, колчани за стрелите даже си измайсторихме от едни такива специални кесийки. Намазахме си бузите с водни боички все едно сме индиански войни и се почнаха

всекидневните ни битки с лошите. Люти битки, от които ние с моя по-голям брат винаги излизахме победители.

- Кои бяха лошите? – вметна Джери.

- Едва ли съм ги разпознавал тогава – отвърна дядото. – Спомените ми са избледнели. Да ги наречем враговете на индианците.

- Да ги наречем – съгласи се охотно Джери.

- И нещо смешно ми просветна сега – засмя се дядото. – Бог знае защо понякога в тези битки си носех и съветския дървен самолет с червените петолъчки на крилете. Истината е, че не помня защо ми трябваше и самолетът. Може би за да летя с него и да бомбардирам отгоре лошите.

- С тая бричка съветския самолет ли бомбардираше лошите! – извика развълнуван Том.

Играчките се разкикотиха, вероятно защото живо си представяха как дядото бомбардира лошите с дървената съветска бричка, а Джери използва суматоката да перне по-силничко Том, все едно го тупа приятелски по гърба от смях. Ама Том се направи, че не разбира. Добър беше този Том, плюшеният. Търпелив и добър приятел.

- Скоро попораснах – добави възрастният мъж, след като те кротнаха. – Ходех вече в лятното кино на онова градче, където живеех с баба и дядо. Гледах филми за индианци и сам, и с брат ми, и тримата с баба ни също ходехме. Прочетох Майн Рид и Карл Май, а и не само тях. Знаех вече много за индианците, но понеже бях по-голям, спрях да играя на индианци.

- А на какво играеше? – попита Мечо Пух.

Дядото погледна часовника си, едва забележимо се разбърза.

- Когато момчетата пораснат, те вече имат други занимания. Стават младежи. После млади мъже. – Човекът помълча. – Аз бях на границата между млад мъж и мъж, когато баба ми спря да познава когото и да било. Толкова беше остаряла, че не познаваше собствените си деца. Дори и мен понякога не разпознаваше, макар че мен ме познаваше най-много и почти чак до края. Предполагам, защото през последната третина на живота си, като изключим дядо ми, тя живя най-дълго с мен. Така се случва с някои хора в напреднала възраст. Умът им отслабва и те си мислят, че тези, с които говорят, са други.

- Когато някой казва, че ти не си ти, а друг, значи този някой познава онзи другия – разсъдливо вметна Мечо Пух.

- Съвършено вярно, приятелю – учуден поклати глава човекът. – Тя познаваше онези другите, за които ни вземаше. Просто грешеше кой е пред нея.

- Ти няма да остарееш по този начин – много мило произнесе Джери.

- От твоите уста в Божиите уши, миличък – благодари му искрено дядото.

И пак си погледна часовника, без да се усети.

- Не си гледай постоянно часовника – рече меко Том. – Той сам ще дойде насам, като се събуди, голям е вече.

- Още не съм много уверен как се гледа тригодишно момче – продума замислено дядото. – В ония години, за които ви разказвах, а и десетилетия по-късно, самата мисъл, че ще стана дядо, изобщо не ми минаваше през ума. Това е нормално при хората. Знаех, че един ден ще стана дядо, но не мислех за това, за други неща мислех. А сега вече не

мога да си представя, че е възможно да не съм дядо. А минаха толкова малко години, откакто съм дядо, в сравнение с десетилетията, когато не бях дядо. Човек бързо свиква с всичко, да знаете, приятели.

- Аз например свикнах с меда още от първия път – съгласи се начаса Мечо Пух. – Много добре си спомням...

Възрастният мъж проследи погледа на Том и рязко се извърна. Детето се бе събудило и стоеше ококорено в рамката на откренатата врата.

- С кого си говориш, дядо? – пришляпа босо до дядо си и се притисна о краката му.

- С играчките ти си говоря – отвърна истината дядо му и му помогна да си обуе чорапките.

- Ама те и с тебе ли си говорят! – не повярва отпърво малкият, но се взря в очите на дядо си и нищо не добави.

- Защо не? – погали го дядо му, придърпвайки дрешките му към края на дивана, та да са му подръка. – Че аз по-малко ли съм дете от тебе?

Момчето прихна да се смее, гушна си Джери и без дума да каже повече, седна на кукуто си да пишка.

Етюд за четвъртвековно приятелство, потник и леко яке

За този четвърт век възрастният мъж, който постепенно се бе превърнал в почти старец, така и не научи името на младежа с потника. Не че не можеше. Когато и да попиташе в селото, щяха да му кажат как се казва непознатият младеж. Предпочиташе обаче да не го свързва с никакво име. Знаеше, че името някак ще обрамчи събеседника му, ще го ограничи, ще го натика в тясна килия, от която няма измъкване. Килиите, в които ни арестуват имената ни, са до гроб. Харесваше му така, както я бяха подкарвали още от началото: наричаше го в мислите си „младежа с потника”, а ако му се наложеше или му се приискаше да се обърне към него, използваше дружелюбното и много подходящо в техния случай „приятелю”.

Младежът с потника изобщо не подозираше за съществуването на това наистина странно приятелство. Четвърт век не подозираше. Не подозираше и след като двацет и петте години си отидоха и се заредиха нови години. Така и никога не разбра, че някой е разговарял с него.

Беше висок младеж, извънредно добре сложен, мускулест, по своему красив. Никога не се усмихваше. Очевидно съзнаваше поразителната си прилика с разни потни филмови звезди, които отупваха враговете си навред по шарения свят, преди отново да се затворят в скъпите си салони за бодибилдинг, където редовно поддържаха мускулестата си форма. Възрастният мъж, който лека-полека се бе превърнал в почти старец, с усмивка допускаше, че това самосъзнание караше младежа с потника никога да не се усмихва. Е, поне на улицата. Походката на младия човек вероятно също бе следствие на въпросното самосъзнание. Той леко се клатеше, докато пристъпваше, ала понеже бе висок и с едва ли не безупречно тяло, приличаше на елегантна красива мечка по потник. Отиваше му такава походка, най-малкото много повече, отколкото на нисичките, макар и по-известни негови събратя Шварценегер, Жан-Клод Ван Дам, Чък Норис. Така или иначе, почти старецът много си го харесваше как се поклаща, привличайки женските погледи на селския площад. Впрочем, привличаше ги и към края на въпросния четвърт век, когато младежът с потника отдавна не беше вече никакъв младеж, а зрял понатежал мъж. Зрял понатежал мъж, който напролет, лете и наесен носеше единствено потник.

Двамата не се запознаха, не се случи да разменят и една едничка дума, но младежът с потника знаеше, че възрастният мъж съществува на тая земя. Бяха се срещали доста пъти и на площада, и на главната улица, и по магазините. Макар и рядко, ама си бяха и кимвали, така както си кимат хора, които често се срещат по обичайните си маршрути, без да се познават.

Възрастният започна да разговаря с младия още на първата година от бързо отшумелите двадесет и пет. Седеше си на двора, наблюдаваше главната улица долу и част от селския площад вляво и често-често засичаше новия си приятел. Говореха си от разстояние, но тези някакви си не повече от трийсет-четиридесет метра не им пречеха да се чуват и разбират. За чест на възрастния мъж трябва да се спомене, че той никога не си позволи или по-скоро никога не се изкуши да занимава младежа с дреболиите на всекидневието си.

„Имам нужда от съвет” – бе продумал точно преди четвърт век.

„Казвай да видим” – бе отвърнал неочаквано дружелюбно младежът с потника, без да спира.

Това бяха и първите думи, които си разменяха.

„Да не те забавя?”

„Както виждаш, аз си се клатушкам, накъдето съм тръгнал – рече простичко младият. – Казвай!”

Мъжът се бе засмял откъм двора си. Тогава събеседникът му да имаше двайсетина години. Вероятно скоро се бе прибрал от армията.

„Представи си следната ситуация – старееше се да бъде максимално кратък възрастният мъж, понеже младежът наближаваше ъгловите къщи на главната, които щяха да го скрият. – Направил си страшна глупост, дълбоко си огорчил жената, която обичаш. Простила ти е, но ти се ще да изличиш и огорчението. Възможно ли е?”

„Господ знае – отговори младежът с потника. – То ще си покаже. Ама щом ти е простила, няма проблеми.”

„Мислиш ли?”

„Мисля. Щом ти е простила, значи я заслужаваш.”

Младежът с потника вече не се виждаше зад ъгъла на главната, но продължаваха да си приказват.

„Знам ли... Да не е по-скоро обратното...”

„В какъв смисъл обратното? Виж, това със заслужването малко ме обърква!”

„Имам пред вид, че по-скоро тя заслужава нещо много по-добро от моя милост.”

„Щом ти е простила, значи всичко е точно. Остави на Господ кой кого заслужава!”

„Правил ли си вече страшни глупости?” – попита възрастният.

„Ха-ха!” – откликна младият.

„И те е яд, и ти се иска да можеш да върнеш времето, нали?”

„Не само да го върнеш, ами и да го изрежеш, все едно го е нямало!”

„Години наред заспивах така. С надеждата, че като се събудя, времето ще се е самоизрязало. Ала то не се самоизрязваше, защото виждах огорчението в очите ѝ. И до днес го виждам.”

„Ти гледай оттук нататък да не я огорчаваш.”

„Гледам, доколкото ми стига гледката. Благодаря ти. Много ми помогна.”

„И с к`во!” – бе възкликнал младежът с потника.

Този първи разговор бе напролет. По-сетне си приказваха и лятото, и наесен, а когато възрастният мъж зазими къщурката си и се прибра в града, често си мислеше – колкото и нелепо да би изглеждало някому – дали приятелят му се облича добре върху потника.

Всяка зима си го мислеше. Така и никога не видя приятеля си как изглежда зиме.

Минаха няколко години, през които възрастният мъж доста побеля, а пък светът доста се промени. Пролетно-лятно-есенните разговори на двамата мъже, въпреки че биваха нарядко, станаха някак редовни, като по разписание: на две-три седмици или поне веднъж месечно. Имаха за какво да си говорят в онези преломни времена.

„Сърцето ми се къса за онова момче, дето гладува – сподели едно лято белокосият мъж. – Наистина ме е страх да не си отиде.”

„Не е никакво момче! – репликира сухо младежът с потника. – Най-малко десет години е по-голям от мене!”

„За мене е момче” – каза търпеливо възрастният.

Младият само вдигна рамене, докато ги поклащаше по главната селска улица.

„Хем го разбирам, хем го подкрепям, хем не мога да се отърва от чувството, че онзи продажник президентът може да бъде притиснат и по друг начин.?”

„От кого?” – осведоми се без особен интерес младежът.

„От всички нас” – гласеше отговорът.

„Ами притиснете го тогава! Опозорете го!”

Може би тук му е мястото да се спомене донякъде странното обстоятелство, че не младият, а възрастния мъж много по-емоционално и някак детински понякога съпреживяваше политическите и обществените катаклизми, докато младежът с потника буквално излъчваше онова вековното, извечното селско равнодушие, една такава спокойна провинциална дистанцираност от бурите на градския живот. Никой не можеше да го убеди – поне тогава, че бурите на градския живот са част от неговия собствен живот.

„Ти какво би направил на негово място? Без подкрепа, без надежда, отчаян?”

„Той има ли достъп до президента?” – попита с един особен професионален тон младежът с потника.

„Има понякога.”

„Аз на негово място щях да се възползвам от това „поякога” и щях да му разбия носа, та да ме помни. И после щях да протръбя на целия свят защо съм го опозорил и защо му е кървяла цифката.”

„Боя се, че и това не е начинът – каза възрастният мъж. – Това е пътят, по който продажникът ще се превърне в мъченик.”

„Пита ме аз какво бих сторил, отговорих ти. В никакъв случай обаче не бих се самоубивал, за да се превърна аз пък в мъченик.”

„Той не го прави, за да се изкарва мъченик.”

„Не съм казал, че това му е целта. Но самоубийството си е самоубийството. Ако не дай Боже умре, кой ще му прости самоубийството? Тук долу както и да е, ама горе кой ще му го прости?”

„И това ме измъчва...”

Младежът с потника обаче вече бе завил зад ъгловата къща и повече не се обади.

„Пенсионирах се” – съобщи след няколко години възрастният мъж.

„Че ти не беше ли пенсионер?” – учуди се искрено младежът с потника.

„Бях, ама сега се пенсионирах от всякаква работа. Стига толкова. Може би ще се срещахме по-често.”

„Хубаво” – отзова се младият.

Пак не се усмихваше, но в гласа му се усещаше известна радост.

„Олекна ми – продължи мъжът. Косата му бе изцяло побеляла. – Обезверих се напоследък – добави печално, а в тона му се прокрадна капчица неудобство ли, срам ли – и той самият не можеше да определи. – Позагубих доверие в хората – продължи със същия скръбен глас. – Вероятно не съм точен в преценката си, със сигурност съм

грешен, но не съм убеден вече, че хората заслужават да полагам усилия заради тях. Не съм убеден, че вече искам да служа на хората. Досега служех, но се оттеглих.

„Никога не е ставало въпрос какво работиш” – рече младежът с потника.

„Няма значение – отвърна приятелят му. – Вече не работя. Чувствам още енергия в себе си, мога още да дам, но реших да се оттегля.”

„Е, не съм забелязал да си се измъчил кой знае колко” – отбеляза младият.

„Не съм се мъчил! – процеди белокосият малко по-остро, отколкото му се щеше. – Просто не виждам смисъл да полагам повече усилия.”

„А за кого има смисъл да полагаш усилия?”

Младежът с потника усили внезапно ход, тялото му се клатушкаше някак сковано, вдървено.

„За себе си ли?” – прибави и се скри от взора на приятеля си.

Минаха още доста години, възрастният мъж лека-полека заприлича на почти старец. Онова временно състояние на разочарование от хората отдавна си бе отишло, ала сега и да искаше, а той искаше, нямаше как да полага предишните усилия в служба на събратята си, защото му липсваше нужната енергия. Полагаше колкото можеше усилия.

„Какво пиеш?” – поинтересува се един шарен есенен ден почти старецът.

„Водка” – отговори кратко младежът с потника откъм площада.

„Не виждам отгук какво пиеш. Но те виждам все по-често на площада.”

„Все по-малко работа се намира наоколо. В селото да не говорим.”

„Разбирам.”

Вероятно очите на почти стареца го подвеждаха вече, но му се струваше, че младежът с потника малко е наедрял, заради което изглеждаше още по-як. Нямаше никакво шкембе, не олисяваше, поне отдалеч не се забелязваше никакъв бял косъм в кестениявата му остра коса.

С годините приятелят му си бе изработил редовен маршрут през почивните дни. Сутрин отиваше да пие кафе към девет часа в едно кафене, което бе надолу по главната улица. Винаги ходеше бос, носеше съвършено чист дълбоко изрязан потник, който с напредването на деня ставаше сравнително чист. Сигурно имаше доста такива изрязани потници – с един такъв неопределен цвят: уж бели, ама не съвсем. Не му беше студено. Независимо от времето напролет и наесен. Само в най-хладните дни слагаше върху потника елече с къси ръкави, ама разкопчано, та да се вижда потникът. По обед или в ранния следобед идваше отново или на площада, или сядаше на едни пънчета на тротоара пред хранителния магазина, където си пиеше пиенето с неколцина съселаяни. Напоследък все по-често се запиваше около въпросните пънчета.

„Добре ли ти е там?” – попита меко почти старецът.

„Това е моята среда. Това е моят свят. Това е моят живот.”

Помълчаха и двамата. Младежът с потника влезе вътре в дюкянчето да си вземе нова водка.

„Дано не ти се натрапвам, ама все пак да ти кажа, че предпочитам да си на площада” – поде пак побелелият възрастен мъж.

„Нека позная защо.”

„Опитай.”

„Защото тук можеш да ме виждаш, а магазинът е чак оттатък моста.”

„Не е само затова.”

„Заинтригува ме.”

„Това там пред магазина не е твоята среда. Не е твоят свят. Не е твоят живот.”

„Грешиш, все тая е” – рече прегракнало младежът с потника.

„Не мисля. Тук седиш на стол и зад маса. На площада си.”

„Все тая е” – повтори упорито младежът с потника.

„Не мисля – повтори упорито приятелят му. – Там оредявате, а на дървото отпред няма къде вече да забодеш некролог.”

„Все тая е” – потрети упорито младежът с потника, ала и сам не си вярваше.

„Да можех да ти помогна... – отрони внезапно възрастният мъж откъм двора си. – Имам пред вид за работа.”

„И аз съм си го мислел – откликна топло младежът с потника. – Ама и двамата знаем, че дори и да можеше, не бива.”

„Така е” – съгласи се с въздишка почти старецът и повече не проговори.

Само след две години – пак беше есен и планината над селото тъкмо бе започнала да се обагрят във всички цветове на Божиата благодат – старецът тихо занарежда:

„Гледам гората отсреща и си мисля има ли пътека, по която да не съм минал по всяко време на годината. И зиме, и лете. Прекрасна планина. Винаги съм се чувствал като буболече пред нея. И наред нея. И как веднъж не се почувствах унижен от тия чувства. И пред хората, и в града, и къде ли не съм се чувствал дребен и маловажен и винаги ми е било малко или много унижително, понеже съм горд човек. Но не и пред планината. Дори ми е добре да се усещам като буболечка сред нея. Хем знам, че така трябва, хем го чувствам, че така трябва. Замислял ли си се някога каква е връзката на честността с природата? Не само на честността, ако щеш, въобще на порядъчността колко пряка е връзката с природата? А, замислял ли си се?”

Младежът с потника, който се клатушкеше по главната, само врътна глава.

„Апропо, сега ми хрумна, че никога не сме се виждали през зимата, а аз идвах често и газех снеговете на тая планина на шир и дълж?”

„Просто не сме се засекли” – рече младежът с потника.

„Знам защо – каза някак гордо старецът. – Искам да те запомня само по потник! – добави тържествено. – Искайте и ще ви се даде!”

Приятелят му а-ха да се усмихне, но се сдържа.

„Както и да е, за планината и порядъчността идеше реч – продължи забързано старецът, но нямаше нужда да бърза, защото младежът с потника се бе облегал на един от електрическите стълбове долу на главната и най-внимателно го слушаше. – Макар и да се чувства като буболече, освен благоговението порядъчният човек усеща сред природата и радост, и топла любов, и най-вече благодат. А непорядъчният знаеш ли какво усеща? Ако ще и в най-райското кътче на тая земя да се завре? Не само не му е уютно, това едно на ръка, ами усеща страх!”

Младежът с потника си почиваше върху електрическия стълб, а престарелият мъж пое дъх и добави вече съвсем спокойно:

„Нищо ново не ти казвам, но ми се щеше да ти споделя, че всеки ден благодаря Богу, задето поне се опитах да бъда порядъчен човек. Докъдето можах...”

Младежът с потника се отдели от стълба и се заклати нататък.

„Днес си в особено настроение” – отбеляза меко, приятелски.

„Тази есен е особена за мене” – отвърна малко неясно старецът.

А на следващото лято през един непоносимо жежък късен следобед продума ни в клин, ни в ръкав нещо, което стресна приятеля му.

„От няколко месеца все сънувам роднини. Най-вече баба ми и дядо ми, представяш ли си! Аз и без това си ги помня, понеже много ги обичах, а насън ги виждам с най-малките подробности от детството си.”

Беше неделя и младежът с потника седеше на площада зад масата си с водката отгоре.

„Добре ли си?” – осведоми се съвсем предпазливо.

„Нищо не ме боли” – отвърна старецът.

„Хубаво” – каза с облекчение младежът с потника.

Ала не му беше кой знае колко спокойно за приятеля му.

„Хич не ме притесняват тези сънища – рече след дълга пауза престарелият мъж. – Да ти призная честно, откакто си отиде жена ми, почти нищо не ме притеснява. Децата взеха да се прошарват, внуците станаха големи мъже, вадят си сами хляба, а внучката се ожени. Не ме питай как му е името на града, където живее. Мога обаче да ти кажа, че е на десетина хиляди километра от селския ни площад. Както и да е.”

„Да е жива и здрава там” – обади се младежът с потника откъм площада.

„Да е жива и здрава там – повтори старецът. – Думата ми е за притеснението. Зрението ми отслабна. Умът ми отслабна. Паметта ми никаква я няма, когато ми потрябва за нещо по-важно. Ала чувството ми за хумор, миличкото, си ми е вярно като домашно куче. Затова ме напушва смях, като чуя някой на моите години с олисяващи синове и женени внучки през девет морета и океани да се притеснява, че е почнал да сънува едно-друго.

Младежът с потника пийна от водката си, не се обади.

„Слушаш ли ме?” – попита възрастният мъж.

„Да.”

„Исках само да ти благодаря, че добре си поговорихме тоя четвърт век.”

„Четвърт век ли стана?” – искрено се поучуди младежът с потника.

„Почти – рече старецът. – И ти взе да се прошарваш, това го виждам все още. Не ми се ще да ти се бъркам, ама все ми се струва, че дойде време да се обличаш малко повечко. Лете как да е, ама иначе какво пречи да си сложиш някоя връхна дрешка. Хеле пък като задуха. Да не те мисля.”

„Хубаво” – съгласи се младежът с потника.

„Да знаеш, камък ми падна от сърцето!” – заяви най-сериозно старецът.

Младежът с потника нищо не добави, ала и приятелят му нищо не добави.

А след месец-два, когато новата ранна есен почна да попрошарва тук-там гората, младежът с потника пак си пиеше водката на площада. Никой не го безпокоеше с приказки или с каквото и да било. Чувстваше се отпуснат в мекия септемврийски късен следобед, чувстваше се ленив, позадрянал, изобщо добре се чувстваше.

Както и през последния четвърт век все така не подозираше за съществуването на едно свое наистина странно приятелство. Затова и не му липсваха никакви разговори и

раздумки. Затова и нямаше никаква идея, че миналата есен наистина се оказала особена за неговия неприпознат приятел.

Едно само го озадачаваше. Откъде накъде му бе хрумнало да се наметне, преди да излезе – и то в такова меко време! Ала се бе наметнал – и то някак против волята си! И сега седеше на дежурното си място на площада с лекото си яке, вярно – незакопчано, и не му беше топло с него. Не, не му беше топло и той просто не можеше да повярва, че не му е топло. Толкова отпуснато му бе обаче, толкова добре му беше, че скоро забрави и якето, и озадачението си.

На въжения мост

Мъжът с боровата тояга стоеше точно в средата на въжения мост и си приказваше сам. Вероятно е по-право да се каже, че мъжът стоеше наред люлеещия се мост, понеже някой читател може да остане с убеждението, че мостът бе от ония старите, които бяха направени от въжета. Вярно, и този селски мост се крепеше на две дебели въжета, ала те бяха стоманена тел. Изобщо целият мост беше от метал – и плоскостите, върху които се стъпваше, и разните скоби и болтове с гайки, и двете по-тънки въжета, служещи за перила. Здрав мост беше, макар и ръждясал вече, а мъжът с боровата тояга стоеше точно в най-долната част на дъгата и си приказваше сам.

Не, не беше луд. Говореше на записващото устройство, което висеше на дълга превръзка през врата му. Говореше нито високо, нито пък тихо, защото наоколо нямаше никого, който да го безпокои с присъствието си. Лятната вечер падаше бавно, но си беше доста сумрачно. Нищо не помръдваше, дори мостът. Той дори не изскърца, когато мъжът се раздвижи и нагласи така дисплея на мъничкото си апаратче към оскъдната светлина, за да види работи ли, отчита ли броячът, как е батерията. След което пак застина и продължи да приказва, а боровата му тояга все така кротуваше, опряна на парапета.

Говореше си сам човекът, но вече не беше сам.

Местният бе приближил съвсем тихо. И той бе на години, и той бе доста попрошарен, ала вероятно бе значително по-млад. Той даже не прекрачи през железопътните релси, които придържаха в клещите си моста далеч преди коритото на реката, а остана на пътеката откъм селото. Стоеше си там и чакаше. Не му се наложи да чака кой знае колко.

Мъжът с боровата тояга млъкна, натисна някакво копче на записващото си устройство, погледна по навик в светналото прозорче, натисна второ копче, като задържа пръста си по-дълго върху него, прибра малката машинаруйка в специално калъфче, а него пъхна в джоба на лятната си риза.

Дългата превръзка продължи да виси през врата му, сега наполовина скрита в джоба.

Местният с любопитство наблюдаваше кратката процедура. Сетне се прокашля.

Мъжът с боровата тояга рязко се извърна, втренчи се в сумрака, но не разпозна босоногия мъж.

- Добър вечер – поздрави, прокашля се и той. – Отдавна ли сте там?

- Няма и две минути – отвърна местният, престопа през релсите и приближи към средата на моста.

- Благодаря ви – каза мъжът с боровата тояга.

- Няма нищо – усмихна се простодушно селянинът. – Излъска я тая тояга вече! – кимна внезапно към тоягата и свойски се засмя.

- Бая време стана, откакто сме заедно – развесели се и по-възрастният.

- Все с нея те гледам толкова години вече! Обикаляш си с нея и по горите, и из селото. Излъска я по шубраците и къпинаците! Аз съм от горната махала.

- Съжалявам – усмихна се в полумрака градският мъж. – Сигурно сме се срещали, но не помня.

- Че за какво ти е? – рече местният и нежно попипа правата борова пръчка.

Най-горната ѝ част бе гладка като стъкло.

- Шубраци и къпинаци – заизрежда другият, – камънаци и треволяци, дъжд и сняг, голи ръце и ръкавици, отделно пек и студ. Кали се като желязо.

- И бая рани има по нея – додаде местният.

- От децата ми е – каза мъжът. – Още бяха малки, когато ми я подариха.

- Да – отрони босоногият селянин.

Мъжът взе тоягата си и се приготви да си върви.

- Хубаво е тука, нали? – кротко отрони селянинът, без да помръдне.

- Прекрасно е – рече градският човек.

- Добре си ти е така из балкана, нали? Скиташ си на воля! Нали?

- Добре ми е – кимна внимателно по-възрастният.

- И барем докато обикаляш с тоягата, не мислиш за ядовите.

- Така е. Освен от време на време.

- То не се брои, щом е от време на време.

И двамата мъже се засмяха. Вечерта вече бе обгърнала всичко наоколо, само ромонещата река под краката им проблясваше красиво измежду камъните.

- Какво си записваше? – попита неочаквано селянинът, все така без да се отмества от средата на моста.

Въпросът като че бе неочакван и за самия него. Преглътна малко смутено, но живите му очи не слизаха от лицето на събеседника му, който помълча, за да потърси точните думи.

- Разни идеи – произнесе съвсем тихо, почти шепнешком. – Мимолетни хрумвания, от които по-късно се раждат разкази или някакви други късички творби. Тях ги печатам тук-там. Издавам ги и в книги. Понякога имам късмета да ми дойдат ей-така изневиделица и идеи за цели романи.

Говореше равно и много бавно.

- Никаква идея не идва изневиделица – вметна глухо местният.

- Така е, сбърках – потвърди другият. – Ала понеже не зная точно кога ще се появи, винаги си нося и това приятелче със себе си, докато скитосвам нагоре-надолу. Най-често обаче си записвам – отговарям все още на въпроса ти – неща, които не са за печатане. Лични мои неща. Не че се отнасят за мен самия, а са за мое лично ползване. Докато ходя, душата ми е някак по-отворена ли, повече ѝ се работи ли с мене, не знам как да се изразя... Но тогава произвежда едни такива душевни звънвания, душевни отеквания, някакви такива душевни отзвучия на разни преживелици, които проблясват у мен като словесни трепети... Хич не съм убеден, че се изразявам ясно.

- Много ясно си се изразяваш – рече топло босоногият селянин и се отмести досами перилата.

Въженият мост леко се разлюля.

- Лека вечер и лека нощ – каза любезно мъжът с боровата тояга в ръка.

- Лека и на теб – поклати кой знае защо глава местният.

Не бързаше още да тръгва.

- Щастлив човек ли си? – попита тихо, но не плахо.

В простидушния му въпрос прозвуча нескрита надежда.

По-възрастният мъж едва чуто изхъмка. Бе видимо объркан как да отвърне. След малко протегна ръка и едва-едва докосна рамото на непознатия му човек.

- Не ми се ще да те лъжа – продума. – Затова ще ти споделя съвсем откровено, че не знам. Понякога съм щастлив човек, по-често не съм. Тази вечер обаче съм много щастлив!

Отдръпна ръката си и пое обратно по нощната си обиколка из селото.

Верния пазач

Добри харесваше името си отскоро. Навърх рождения си ден, когато навърши четиридесет, се сети за името си. Бог само знае защо се сети и се замисли. Не помнеше откога не беше се замислял за името си, както не се замисляме и за много други неща от всекидневието си, с които сме свикнали. Така или иначе – замисли се, а краткият му размисъл завърши с утешителното и доста ласкателното заключение, че името си му подхожда.

За първи път си позволяваше да се самовъзнагради с подобно заключение. Той поначало избягваше да заключава – поне категорично – каквото и да е из тая тръпна материя за доброто и добротворството. Както и да е, оттогава харесваше името си. Има- няма две години.

Таралежът се размърда под купата сенце, но не се показва.

Добри усети как краката му изтръпват, но не се ядоса на глупостта си, че клечи от сума ти време наред собствения си двор. Просто седна на тревата, облегна гръб на черницата, изпъна нозе. О, идеално беше така!

- На тебе, Ежко, сигурно ще ти е интересно да научиш какво чудо е човекът – тихо продължи човекът в сумрака. – Промених се за тия почти две години. Ето какво прави едно нищо и никакво, при това шеговито автоласкателство. Знаеш ли какво означава автоласкателство?

Таралежът не отговори.

- Откакто си рекох, че името ми си ми приляга, взех много да внимавам и какви ги мисля, и какви ги приказвам, и какви ги върша. Искам да кажа, че почнах да се съобразявам с името си. Човек трябва да се съобразява с името си, ако не иска името му да тръгне на една страна, а той в обратната. И да ти призная, вече си имам повече доверие, че няма да посрамя името си.

От дървото се откъсна презряла черна дуда, удари някакво листо и падна право върху окосената купчина суха трева.

Таралежът хитро не подаде никакъв знак, че е забелязал бомбардировката.

- Дуда – успокой го Добри. – Ето, сега ще я изям, понеже ти не ги обичаш.

Лятната вечер едва напредваше, но вече бе доста тъмно. Той попипа една-едва с върха на пръстите си, вдигна дудата за дръжката и я лапна.

- Не е като пилешките кокалчета, дето ти ги оставям, но е вкусна – рече след малко. – Та говорех за доверието. Приятно е да си имаш доверие. Приятно е да си доверчив и към околните. На теб например ти имам пълно доверие. Обзалагам се, че би искал да узнаеш как те наричам – освен Ежко Бежко Таралежко. Наричам те и Верния пазач.

Верния пазач отначало уж не реагира, но след малко леко грухна изпод сенцето, понеже беше от породата на грухтящите таралежи. Добри и той без малко да изгрухти от смях, но се сдържа, за да не огорчи приятеля си. Вместо това топло добави:

- Имам ти пълно доверие и искрено смятам, че и ти подхождаш на името, което съм ти дал.

Животното не грухна втори път, но човекът усещаше, че го слуша повече от внимателно.

- Верния пазач не е само име, то е и признание, то е и благодарност. Ти си го знаеш, но все пак да го произнеса на глас: с приятел и пазач като теб изобщо и не поглеждам за змии из двора си. Какво ти не поглеждам, по цяло лято не се сещам дори за никакви змии! А и двамата знаем, че между планината и двора ми има една едничка преграда – ти, верни пазачо!

Така си беше.

Помълчаха и пазачът, и пазеният. Послушаха щурците.

- Ако вече ти е нервно, че те задържам, ей сега ще се прибера – обади се полушепнешком човекът.

Животното нищо не каза.

- Ще ми се да си довърша за доверието – продължи Добри. – Мисля си, че и за теб ще е полезно да разбереш едно-друго за нашите човешки тегоби. Ще ти е по-лесно нататък. Като станеш един ден и ти човек.

Таралежът се понамести в сеното, но приятелят му не го чу. Долу по шосето минаваше кола, скри се, нощта пак утихна.

- Няма да ти разправам какъв ад е да нямаш доверие на самия себе си. Иначе цяла нощ ще трябва да стоиш тук, вместо да се прибереш горе в убежището си, а змиите да треперят какъв си страхотен пазач. – Добри се усмихна в мрака. – Чуй само за малко какво страдание носи недоверието към събратята ни.

Човекът протегна ръка към шишето минерална вода до себе си и дълго пи.

- Нямах доверие на хората, понеже те е страх, Ежко. А всеки човек под небето си има хиляди причини да го е страх. Понякога дори не знае, че го е страх. Това обаче е без значение. Е, поне за тебе. Та когато те е страх, най-често губиш доверие и в себе си, и в околните. И започваш да се опитваш да ги контролираш. Безнадеждно занимание, Таралежко, но лично аз не познавам човек, който да не се опитва да го прави. Винаги напусто, разбира се, но ние не се отчайваме, не се отказваме и продължаваме да опитваме. Така я караме вече бая хиляди години.

Изведнъж му се допуши. Ако Верния пазач можеше да наблюдава изпод изсъхналата трева съдворника си, щеше да забележи, че той пак се усмихва в тъмното и клати глава.

- Допуши ми се – рече доверчиво съдворникът му, нека пак така да го кажем. – Почти десет години не съм пушил, с месеци дори не ми идва наум, че има цигари на тоя свят. Ето, мина. Та ти разправах, че е празна работа да се опитваш да контролираш когото и да е. Ама го правим. И когато осъзнаем, че нищо не постигаме, че само си губим времето и силите, че сме се провалили със смехотворния си псевдоконтрол, пламваме от яд и от гняв. И знаеш ли какво следва, Ежко?

Ежко не знаеше.

- Следва осъждането. Започваме да съдим ближните си, че не се поддават на контрола ни, че не щат да бъдат това, което ние искаме да бъдат. И няма край. И няма изход. И страхът ни се увеличава двойно и тройно заради безизходната ситуация. И кръгът се затваря, мило ми вярно животинче.

Добри пак пи вода.

- Ей така се въртим в този ад: страх, недоверие, желание за контрол, осъждане. Адска, дяволска въртележка. Малцина успяват да скочат от нея. Бог е с тях.

Добри се надигна, разкърши се в мрака. Погледна нагоре към планината, нищо почти не видя. Сетне сведе очи към здравеца, през който едва-едва просветваше просеката, която Верния пазач си бе проправил през последните няколко години.

- Сигурен съм, че ще ти стане приятно от това, което ще ти кажа сега – произнесе ясно човекът; ясно и съвършено сериозно. – Не ме е страх, че можеш да ме предадеш. Имам ти пълно доверие. Затова и никога не подлагам на контрол какво вършиш и денем, и нощем. И не те съдя за каквото и да било. Обичам те. И пилешките кокалчета, дето ти ги слагам горе по пътя ти, са най-малкото, с което мога да изразя любовта си. Лека нощ.

Добри се извърна към къщата си, наведе се под телта на простора и подхвърли през рамо:

- Хайде, прибирай се вече. Няма да ти преча.

Купата сенце кротуваше, сякаш знаеше, че човекът няма да съдържа думата си.

Добри се появи след минута, пристъпвайки полека.

- Извинявай – пошепна. – Забравих си водата.

Наведе се за шишето си и тихо добави:

- Така и така се върнах, да ти призная още нещо. Нямам представа защо слизаш всяка вечер надолу до тая купа сено, но ми е много приятно, ей Богу! И да знаеш, държа да знаеш, че нарочно я оставям всяка година тук да си се гушиш под нея. Пак лека нощ.

Добри обаче не се прибра в къщата си, а безшумно седна под звездите на стола си. След минута-две чу как Верния пазач се разбърза изпод сеното, грухна смешно няколко пъти, тревата под дърветата зашумоля, грухчо стигна здравеца, заизкачва се към леговището си.

А човекът Добри гледаше нагоре към звездите и се усмихваше.

При извора

Мъжът седеше на самия бряг на реката и вече от половин час ѝ разправяше живота си. Разказът му излизаше малко объркан и доста накъсан, но реката го слушаше внимателно и се намесваше само от време на време.

- Много е успокояващо – засмя се изведнъж мъжът на хрумването си. – Мога да си говоря до довечера и да не се притеснявам, че ще ти писне и ще хукнеш нанякъде.

- С някои твои разсъждения никак не съм съгласна, но тук си свършено прав – каза реката с мекия си ромонец глас. – Уверявам те, че наистина наникъде няма да хукна. Аз нямам проблеми с търпението.

Ето така реката деликатно насочи разговора им към темата, за която ѝ се щеше да поговорят. Или по-скоро да го изслуша.

Мъжът разбра веднага посланието ѝ. Умълча се, но не заби поглед в тревата под себе си или в тихо бълбукащата вода, а очите му бавно обхождаха дълбокото ждрело, в чието дъно бе кротнал насаме с мислите си.

Ждрелото бе сурово, скалист и по своему красиво. Човешката ръка го бе съсипала с бруталната си намеса, ала допотопната каменоломна не работеше вече от години, та ждрелото бързо-бързо лекуваше раните си и заприличваше на себе си. Стотина метра по-нагоре зееше отвора на пещерата, откъдето напролет излизаше на свобода мътната буйна вода. Сега в началото на лятото там бе сухо. Облите камъните по дъното на малкото езерце отпред, което се образуваше през април-май, лъщяха на слънцето. Това езерце за месец-два се радваше на щастието си да бъде началото на реката. После пресъхваше. А водата се скриваше под камъните и – бистра като сълза – се появяваше изпод земята сто метра по-надолу досами краката на петдесетгодишния мъж, за да се превърне след още сто-двеста метра в буйна целогодишна планинска река.

Умът на човека обаче бе далеч от магията на природния кръговрат.

- Май не беше добра идея да ти изповядам живота си – обади се той. – Такава скука!

- Скука?

- Исках да кажа досада. Не преигравам, наистина го мисля.

- Държа да си довършиш разказа – бълбукна ласкаво реката.

- Само с едно изречение – кимна той. – Тъкмо си въобразих, че комай съм се справил със себе си, че съм се смирил най-сетне, че и отношенията ми с най-близките ми някак се понагласиха къде от само себе си, къде и с общите ни усилия, а се оказа, че продължавам да бъда неугледна буца от страх, гняв и огорчение.

- Кога го осъзна?

- Преди година.

- Ти не си неугледна буца – поправи го нежно реката.

Мъжът едва-едва поклати глава.

- Сподели ми какво изживяваше като благословен къс светлина, временно омрачен от страх, гняв и огорчение.

Човекът преглътна. Когато проговори след минута, в гласа му звучеше дълбока благодарност.

- Обещах ти само едно изречение – рече почти шепнешком.

Реката прие с ромонеща деликатност решението му.

- За какво предпочиташ да разговаряме? – попита.

- За търпението. Ти ми подсказа одева. Ти ми намекна одева.

- Така беше – потвърди реката.

- Обясни ми. От една година отново съм насред окото на торнадото и се нуждая от съвета ти. Обещавам ти, че ще се вслушам какъвто и да е той.

- Ето го – някак забуча водата. – Ти си добър човек, ти си още и християнин и се заблуждаваш, че страхът, гневът и огорчението ти идват от негодността ти да простиш и от недостатъчното ти смирение.

Мъжът не реагира. Бученето отново премина в ромон.

- Нищо подобно, приятелю. Ти си годин да простиш и вече прости комуто трябва. И смирието ти е достатъчно. Дай Боже всекиму толкова смирение! Не, приятелю, твоят страх, твоят гняв и огорчението ти се дължат на нетърпението ти. Съветвам те сериозно да поработиш върху нетърпението си. Моят съвет е да вземеш и да взимаш пример от мен.

Човекът подсъзнателно се извърна наляво. Основно водата извираше изпод камъните в коритото си; мъжът обаче се бе вторачил как водата пробиваше и на няколко места в основата на пясъчно-каменистите склонове на хълма. Сякаш планината сълзеше. Планинските сълзи бяха си издълбали тънки вадички през пясъчника и по тях успяваха бързо да стигнат до голямата вода. Тези сълзи гледаше той и си мислеше, че им се бе любувал десетки пъти през тези толкова много години, но за първи път му идваше наум, че приличат на сълзи. Или не приличат, а са си сълзи.

- Ще те помоля да ми обясниш – помоли глухо след време.

- С удоволствие, приятелю – отзова се мило реката.

Ала не започна да му обяснява, докато той не се наведе, докато не загреба няколко пъти с шепи да наплиска лицето си. Пи от последната шепи и остави студената вкусна вода да потече по брадата му, по гърдите му, да закапе по тревата.

- Прелест! – прекара ръка през косата си.

- Откакто навърши дванайсет години – заговори реката, сякаш не го бе чула, – нетърпението минава като червена нишка през целия ти живот. Така го виждам живота ти. И не е нишка нетърпението, а дебело червено въже. Като ония за бесене, само че червено.

Мъжът облиза мокрите си устни.

- Нетърпението лека-полека стана твой господар, а ти доскоро дори не го забелязваше. Нетърпението се превърна в твое второ аз, в твоя втора природа. То беше и все още е видимият израз на постоянното ти желание да избягаш от настоящето. Маса хора също бягат от реалния си живот, но предпочитат да се връщат в миналото си. При теб това бе невъзможно, понеже бягството в миналото щеше да възкреси ужасите, затова ти бягаше в бъдещето. Бягството в бъдещето обаче е чревато с пагубно нетърпение. Бягството в бъдещето ражда нетърпеливи илюзии, илюзорни мечти. И твоето нетърпеливо бъдеще никога не се сбъдваше. Крах след крах се стоварваше върху твоите илюзорни мечти. Не би могло и да е иначе.

Реката утихна, ромонът някак заглъхна. Мъжът чу птиците във върбите отсреща, чу далечния тътен на преминаващ високо горе самолет, но не вдигна глава да го потърси с поглед. Сетне отново долови гласа ѝ:

- Вероятно се питаш дали съм наясно защо си бягал от настоящето, от реалния си живот, от единствения си живот. Не се питай, наясно съм. Каквото и да преживяваше, колкото и хубави неща да правеше или да ти се случваха, миналото вече бе свършило поразиите си. Миналото бе преизпълнило отдавна-отдавна деня ти с несигурност, с недоволство, с раздразнение и гняв... И най-вече със страх – утробен, неизкореним, вездесъщ страх. А страхът, от своя страна, вече бе родил демоните и комплексите ти за вина и автоагресията ти.

Водата забълбука по-силно, човекът буквално усети силата ѝ, сякаш дебитът за миг се бе увеличил с магическа пръчка. И същевременно знаеше, че не е вярно. Настръхна целият.

- Сега ще ти кажа нещо извънредно важно за теб – произнесе равно реката. – Ще го сторя, понеже вече си готов да го чуеш и да го разбереш. То ще промени живота ти към добро. И ще успокои живота ти, можеш да имаш пълно доверие в думите ми.

Птиците отлетяха, ждрелото напълно утихна, ако не броим топлият глас на реката.

- Ти преодоля много бариери по пътя си към мен, иначе нямаше и да разговарям с теб. Дълбоко в подсъзнанието ти обаче още живурка онова пагубно, пъклено, уродливо неистинно вярване, онази разрушителна измамна нагласа, че си лош. От четиридесет години тази себеразрушителна убеденост живее у теб. И живееше прекрасно десетилетия наред. Логично е, ако се замислиш и успееш да се погледнеш отстрани. Иначе как детето да си обясни защо му се случваха разните случки, които ти се случваха. Детето у теб не можеше да намери друго обяснение, освен че е лошо дете. Разните случки, които ти се случваха, би следвало да се случват само на лоши, на неправилни, на дефектни деца. Именно до такъв извод стигна и детското ти подсъзнание, доста логичен извод впрочем. Логичен и погрешен. Логичен и кошмарен. После ти порасна, ала уплашеното до смърт дете с уродливото вярване се скри окончателно в подсъзнанието ти и продължи да си живее прекрасно. Наедря. Обнагля. И се превърна в изчадие адово.

Мъжът бе обхванал глава с ръце. Бе му неудобно така сгърбен, но не се сещаше да свие колене и да облекне главата си.

- Напоследък ти стигна до детското изчадие адово, напипваш го, усещаш го как още мърда и те трови, но го притискаш, притискаш, завираш го в ъгъла, въздух не му даваш. И то едва-едва живурка. Ала все още не смееш да протегнеш ръка и да го стиснеш за гърлото. Все още не смееш да го извадиш на светло в съзнанието си. Ето, днес го вадим заедно. Впрочем ние го извадихме. Хайде сега и да го погребем заедно.

Човекът уплашено вдигна очи към водата.

- Да, да, сега, заедно – рече ведро, спокойно реката, сякаш ставаше въпрос той да хвърли пръчка в бързеите надолу.

- И как? – пошепна мъжът.

- Представи си го!

- Детето...

- Онова дете. Несъществуващото. Измамното. Илюзорното. Лошото, негодното. Не ти, а то, изчадие адово.

- Все пак е дете – опита още веднъж човекът.

- Измислено дете – настоя шумно реката. – Илюзия, смъртоносна илюзия. Или тя, или ти. Изборът е твой.

Мъжът най-сетне буквално стовари глава върху вдигнатите си колене, застина така. Само раменете му равномерно се вдигаха и отпускаха, вдигаха се и се отпускаха. Сетне и те постепенно застинаха.

- Видя ли, че не беше толкова страшно – обади се по едно време реката.

Ромонеше успокоена и весела.

- Не забравяй да благодариш на Бога – добави още по-радостно. – Благодари му, че през всичките тези години ти се оказа по-силен и от съзнателните си комплекси и ужаси, и от подсъзнателните си илюзорни кошмари. Нему дължиш всичко.

Човекът се размърда, погледна я с леко зачервените си очи.

- От доста време само това и правя – благодаря на Бога.

- С основание – вметна реката. – Иначе нямаше да те има. Само сянката ти щеше да мъждука някъде по Божия свят.

Мъжът кимна мълком. Изтръпналите му крака го заболяха, прищя му се да се изправи, но не го стори, а само се поразкърши, както си седеше.

- Помниш ли как се къпеше преди двайсет години? – засмя се изведнъж реката. – Ей там, по-надолу при големия камък?

- Помня – отвърна бързо той.

- Ти се къпеше с децата си и си мислеше, че си щастлив. Поне относително щастлив, така се надяваше.

- Струва ми се, че точно тогава бях относително щастлив – произнесе предпазливо човекът.

- Не, мили мой! – смееше се щастлива реката. – Тогава не беше щастлив. Нито относително щастлив, нито абсолютно щастлив. Сега си щастлив. Сега, тук, точно в този момент. Аз те направих щастлив.

Мъжът я наблюдаваше как извира ли, извира изпод земята, бълбука весело между камъните, понася се надолу към онзи голям камък, около който се бе къпал с децата си преди двайсет години, как тече, тече, тече все по-широка и по-пълноводна надолу по пътя си, как тече търпелива и щастлива по пътя си, как тече търпелива тук и сега – и знаеше, че тя говори истината. Знаеше, че тя го бе направила щастлив. Тук и сега.

- Какво да сторя, за да задържа щастието? – попита я и нещо като усмивка се появи на лицето му.

- Усмихни ми се – рече реката.

- Как търпеливо да задържа щастието? – усмихна ѝ се той.

- Не е необходимо да го задържаш, приятелю – отговори му реката. – Нищо не бива да държиш! Нищо не бива да правиш, за да си щастлив! Нищо! Повтарям – нищо! Просто си спомняй, че си щастлив и бъди щастлив всеки миг!

- Всеки миг, когато си спомня – пошегува се той, все така усмихнат.

- Е, спомняй си по-често – пошегува се тя. – А защо не непрекъснато?

Човекът протегна ръка, пхна я във водата. Поддържа я така, извади я, погали нежно-нежно реката.

- Тръгвай сега – подкани го ласкаво тя. – Чакат те за обяд.

Кирил и Методи

На Кирил и друг път му се беше случвало. Отдавна-отдавна бе срещал още неколцина с името Методи: кратковременни познати, на които вече не помнеше лицата.

Днес обаче кой знае защо го досмеша, когато стисна ръката на този Методи. Хем и предварително знаеше името на хазяина си за идната седмица. Самите имена прозвучаха весело и някак предизвикателно сред полудивия балкан, който нагоре съвсем подивяваше. Нагоре... Нагоре се виеше нещо като път, по-скоро нещо като ровенина от асфалтови остатъци, от насипан тук-там трошляк, от камъни, скали и гола суха земя. Нещото бе стръмно и тясно, а отгоре го печеше следобедното августовско слънце.

- Да вървим да занесем науката и просветата към билото! – рече бодро планинецът.

Явно и на него му бе смешно, макар че нямаше нищо смешно.

- Мога ли да изпъля с моята кола? – попита предпазливо Кирил.

Методи я огледа, без да бърза.

- Не е висока отдолу.

- Дори изглежда по-висока – каза гостът.

- Ти решаваш.

- Ужасен ли е пътят?

- А, бива го...

Кирил премълча.

- Прехвърли багажа в нивата, оставяме твойта ей там пред ВЕЦ-а и готово.

„Ей там” се падаше някъде зад завоя на шосето.

Кирил рязко се извърна от бумкането: Методи тупаше доверчиво раздрънканата си „Нива”.

- Потягам я, колкото да ми служи – заобиколи мъжът отзад и отвори капака. – Зимата се качвам само с кон или катър. Хайде, давай саковете!

- Все пак предпочитам с моята кола – заяви Кирил.

Планинецът се колебаеше.

- Ще карам бавно – проговори накрая. – Ти се дръж по-близо до мене, да те виждам.

След две минути гостът съжаляваше за идиотския избор, който бе направил, но се надяваше, че ще му се размине. След още две-три минути осъзна, че няма как да се измъкне от поредния капан, в който сам се беше вкарал. Стараеше се поне да минава оттам, откъдето Методи избираше по-малката беда. След още няколко минути реши да се ядоса на хазяина си и неговото „бива го”. Нямаше къде да обърне. Нямаше как да спре и да тръгне на заден ход обратно. И продължаваше нагоре като пълен глупак...

След един-два остри завоя покрай дълбокото ждрело на пресъхналият поток стърчащ камък буквално скъса тръбата на ауспуха на една от сглобките. Шумът стана оглушителен, моторът ревеше, ламарини се влачеха по камънаците, а Методи изчезваше отпред зад близкия завой.

Кирил спря, угаси. Тишината нахлу през отворения прозорец. Отдясно – стръмна гора, отляво – урвата към дъното на реката. Смълчани птици, бледосиньо небе, вехнеша зеленина. Миришеше на изгорели газове и напечени, протрити автомобилни гуми.

Кирил излезе от колата, легна на камъните, видя, отдалечи се и седна удобно на тревата. Моторът на нивата ръмжеше някъде нагоре и вдясно. Ръмжеше все по-глухо и все по-слабо. Кирил се излегна с ръце под главата и се опита да мисли каква прелест са небето, гората, дори лятната полусуха трева наоколо му. Не му се удаде кой знае колко.

А после се сети за билото, за двете стари къщи на Методи, стгушени някъде там в гънките на планината, за науката и просветата, дето ги носеха нагоре с двете 15-20-годишни трошки, една от които току-що съвсем потрошена, усмихна се и се опита да не мисли за нищо.

Нали за това бе дошъл чак дотук – да не мисли за нищо, ако му даде Господ.

Методи се върна пеша след десет минути. Носеше тел, клещи и крик.

Кирил бе чул скърцането на обувките му по камънака, чакаше го прав. Почти не се учуди.

- Явно имаш опит със столични аджамии – рече дружелюбно.

- Такъв ми е бизнесът – вдигна рамене хазяинът му.

- Крик и клещи си имам.

- Много добре – сякаш го похвали Методи и захвърли своите в краката си. – Не забелязах кога стана белята – добави, докато лягаше да я види точно каква е.

- Тъкмо се скриваше зад завоя.

Планинецът дълго оглежда отдолу, без да обръща внимание на острите камъни, които бодяха гърба и ребрата му.

- Сега ще вържа двете части на тръбата за рамата – съобщи съвсем спокойно и дори сякаш лениво, когато се изправи.

По нищо не му личеше, че се чувства виновен или поне гузен, задето се бе съгласил гостът му да се катери по тая ужасна автомобилотрошачка, по която вероятно и каруците едва се справяха, ако някой луд случайно решише да си умори коня или магарето по такива чукари. Единственото, което Кирил усещаше у него, бе самообладанието му и някак естествената му отговорност да се оправи в бъркотията. А самият Кирил се старееше да не си спомня, че домакинът му с една-едничка дума долу на шосето би могъл да им спести бъркотията.

- Дай крика! – нареди Методи.

Кирил поразмести багажа си, измъкна крика от леговището му.

След малко автомобилът бе вдигнат, планинецът безмълвно пое клещите и телта, връзваше бавно и здраво. Гостът му бе сигурен, че е така, макар че изобщо не си даде труд да погледне отдолу.

През цялото време, докато работеше, Методи нито веднъж не поиска помощ, сякаш се подразбираше от само себе си, че Кирил не бива да пипа нищо по собствената си кола.

- Имаш ли вода? – попита вече прав.

- Колкото искаш отзад.

- Дай да си полеем!

Измиха се криво-ляво, Методи видимо се поколеба, докато поемаше хартиената кърпичка от пакетчето, ала я пое, избърса се, прибра топчето в джоба на ризата си. Очите му едва-едва проблясваха с весели искрици.

- Значи тъй – заприказва все така бавно и все така спокойно. – На триста метра нагоре има отбивка, нещо като разширение. Ще видиш нивата. Спрял съм така, че да

можеш да обърнеш. Нагласи я плътно до гората. Аз ще повървя пеша зад теб, искам да видя как се крепи ауспуха.

Кирил кимна, влезе, запали. Планината екна от рева на мотора и от вибрациите на скъсаната тръба, която се тресеше в телените си примки, удряйки се вероятно и в рамата.

- Тръгвай! – подкани домакинът.

- Тръгвам – каза гостът през отворения прозорец и пое полека нагоре.

„Разширението” се оказа просто сливане с „главния” път на нещо като коларска просека. Кирил обаче бе шофьор от десетилетия и само с две маневри успя да залепи виещото возило досами дърветата.

Тишината пак някак звънна в ушите му, толкова дълбока, извечна му се стори. О, колко му харесваше тук! Харесваше му въпреки собствената му идиотщина, с която бе усложнил краткия си отпуск.

Методи се показа иззад завоя, приближи.

- Екстра! – заяви, след като огледа полесражението. После леко подритна ауспуха. – Екстра! – повтори равно. – Утре сутринта ще идем до града и ще го закръпим. Колата ще оставим на площада в селото.

- Резервоарът ми е пълен почти догоре – каза предпазливо Кирил.

- Е?

- Капачката не се заключва.

- Е?

- Просто си го помислих...

Методи се засмя.

- Вероятността да ти източат бензина е колкото вероятността аз да сменя нивата с американски високопланински джип. Прехвърляй багажа и да вървим да се настаняваш!

Отвори пак задния капак, намести двата сака на Кирил, лаптопа сложи легнал на задната седалка, чантата с книгите до него. Вече зад волана, изчака госта си да си вземе якето, да седне отпред, пресегна се да затръшне и дясната врата, потегли.

Пътят нагоре бе още по-ужасен и абсолютно непроходим за нещо различно от съветска нива и съветски булдозер, та гостът се дивеше как домакинът му си бе представял ниската английска кола да мине оттук. После спря да се диви на въображението на човека до себе си и се дивеше само на красотата наоколо си. Дивеше се чак до старите две къщи горе преди билото: едната спретната за гости, тоест за Кирил, а другата – бивша плевня, пригодена за скромните нужди на Методи.

А вечерта, когато захладя и двамата вече седяха под навеса край бумтящото лятно огнище, Кирил внезапно се сети, че не само не бе заключил колата си, но и в залисията си бе оставил и ключовете да висят на таблото.

Методи веднага видя промяната в израза му.

- Какво те мъчи пък сега? – попита с възможно най-любезния си тон.

- Забравих да заключа колата – обясни раздражен на самия себе си Кирил. – А ключовете висят на таблото.

- Това ли било! – вдигна чашата си Методи. – Както си висят в момента, така ще си висят и утре. Хайде, на здраве, добре сме се запознали!

Кирил и Методи се чукнаха за трети път, помълчаха.

- Глиганът е проверен – обади се по едно време домакинът. – А и вече съм ял от тази кайма – добави, докато ловко обръщаше кюфтета върху скарата.

Кирил бе излязъл под открито небе. Гледаше ненаситно августовските звезди над Стара планина и никак не се безпокоеше за годността на глиганската кайма.

На другия ден ключовете висяха на таблото, бензинът не бе източен, колата все така кротуваше наред Балкана като странен придатък към извечния всемир, който справедливо не я и забелязваше. Нищо, нищо не се бе променило от вчера, като изключим пеенето на птиците в свежото утро.

Методи едва-едва водеше отпред с нивата си, Кирил трещеше отзад. Слязоха до шосето без нови злополуки. Планинецът прегледа отново телта, потегна я, запрашиха доста бързо по асфалтовото шосе към града. Момчето в огромното празно хале, където се предлагаша тенекеджийски услуги, вдигна колата на някакви допотопни релси, сложи си маската и след десетина минути изключи оксигена.

Кирил не бе успял дори да се поразходи наоколо да се полюбува на планината. Запаля, автомобилът тихо мъркаше. Докато се разплащаше, се хвана, че изпитва почти неудобство от сумата, която момчето поиска. Даде му двойно повече, то отказа, но той настоя и то прие, изпитвайки на свой ред нещо като неудобство. Бе съвсем младо момче, почти дете.

Оставиха колата на площада в селото, както Методи се бе разпоредил, качиха се обратно горе и Кирил преживя една от най-хубавите седмици в живота си сред прелестта на изумителната природа. Обикаляше ридовете, които тук-там започваха леко да се прошарват, наслаждаваше се на тишината, всяка вечер наблюдаваше кокошката, която ровеше из лехата с лука, вдигаше глава, когато самолет изжужжаваше за кратко високо горе в бездънното небе, посрещаше половината на луната, докато изплуваше почти от юг... Слушаше щурците вечер и не можеше да им се наслуша, денем ядеше къпини и вкусните сливи, които Методи наричаше Чачанска лепотица, и упорстваше да не мисли за нищо, нищо, нищо... Понякога Господ му помагаше.

Никога повече не продумаха с Методи за колата, докато си пиеха ракията и си говореха под звездите за „науката и просветата“, на които ни учи и просвещава животът.

А през зимата, още първата зима, точно както се бе случило и с другите мимолетни срещи в живота му, и лицето на този Методи взе да избледнява в паметта на Кирил. Отначало това го подразни и дори малко го уплаши, но по-сетне се смири.

Нямаше как обаче да забрави Балкана и той изобщо не избледняваше. Както и е редно да бъде.